

მთავარი

რედაქციის მისამართი
გვ. 10 სათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

„მთავარი“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ ქ. № 44.

სოციალ-დემოკრატიული უზენაესი

№ 32.

კვირა, 28 აგვისტო 1905 წლისა.

№ 32.

რედაქციისაგან დამოუკიდებელ მიხედვების გამო
ამ ნომრისათვის მომზადებული სტატიები ვერ იბეჭ-
დება, ამიტომ დღევანდელი ნომერი სრულიათ ვერ
გამოდის.

ნათ. ვექ. თანამემწე ნიკო კლიავა
გადავიდა ვერის დაღმარებულს (Верийский спускъ), № 15.

ნათ. ვექ. თანამემწე კონსტ. იოს. ჯაფარიძე
გადავიდა ეორდნოვის ქუჩასე, № 26.

შინაარსი: ხალხი და მუშათა კლასი, ფ. მანარაძისა.—სხვა-და-
სხვა ამბები.—რუსეთის ქრონიკა.—ფრიდრიხ ენგელსი.—მოკლე შენი-
შენა აგრარულ საკითხზე, ე. ახმატელაშვილისა.—შენიშვნა, ე. ემუნგა-
რისა.—ბაქოს ამბების გამო. პასუხათ ბ-ნ ჩხიკვიშვილს.—წერილი
რედაქციის მიმართ.

ხალხი და მუშათა კლასი.

(ბ-ნ ივანე კომაროვის წერილის გამო).

ერთი საერთო თვისება აქვთ შეთვისებული ჩვენ ყველა ჯუ-
რის მოწინააღმდეგეთ ბურჟუა-ლიბერალებიდან დაწყებული
ნაციონალისტ-ავტონომისტ-ფედერალისტებამდე. ეს თვისება,
ე. ი. იმათ მიერ შესისხლხორცებული ტაქტიკა ჩვენ შესახებ,
იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი ერთ და იმავე საბუთს, ერთ ღ-
იმავე მაგალითს წაღმა-უკუღმა ატრიალებენ. დღეს რომ ამა
თუ იმ საბუთს ანუ მაგალითს ჩვენ დასამარცხებლათ ხმარო-
ბენ, ზვალ იმავე საბუთს ანუ მაგალითს თითონ იმოწმებენ
თავიანთ შეხედულების გასამართლებლათ. როცა დაქირდე-
ბათ, და შემთხვევა ნებას აძლევთ, დასაკლეთ ევროპის მაგა-
ლითი და ჩვენი საზღვარ-გარეთელ ამხანაგების პრაქტიკა მო-
ყავთ ჩვენ წინააღმდეგ თავიანთ შეხედულებების თუ მოსაზრე-
ბის გასამართლებლათ; მაგრამ თუ საჭიროება მოითხოვს, ე. ი.
ჩვენ დასამარცხებლათ საჭიროა დასავლეთ ევროპის მაგალი-
თის და ჩვენი იქაური ამხანაგების პრაქტიკის უარყოფა,
მაშინ ისინი ურცხვით გაიძახიან, რომ საზღვარ-გარეთი სხვაა
და ჩვენი ქვეყანა კიდევ სხვაა. რაც იქ შესაძლებელია,
ჩვენში ის შეუძლებელია და სხვა ამ გვარები. შკითხველი
ადვილათ მიხედება, რომ აქ ახალი არაფერი არ არის, და თუ
შინცა და შინც ჩვენი მოწინააღმდეგები, ბურჟუაზიის იდეო-
ლოგები, ასეთ ტაქტიკას ადგანან, ეს მხოლოდ იმიუ აიხსნე-
ბა, რომ ასეთი საშუალებით ადვილათ უნდათ ფონს გავიდენ.

ისინი აშკარათ ხედვენ, რომ იმათ ფილიურ მოღვაწეობას
ნიადაგი თან-და-თან ეკარგება; რომ იმათ ვერ შველის ვერც
ნაციონალისტური მოთქმა-გოდება და ვერც ცრუ-დემოკრა-
ტიული ქადაგება. რაც უნდა ბურჟუაზიაში გახვიონ თავისი სურ-
ვილი და განზრახვა, რაც უნდა ეროვნული და გინდ დემო-
კრატიული საფუძველი ეძიონ თავის ბურჟუაზიულ მისწრაფე-
ბათა დასამალავათ, ყოველივე ეს დღეს სრულებით ამაო ხდე-
ბა. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვითომც იმათ მიერ და-
გებულ ბადეში სრულებით არავინ ებმებოდეს. ხასიათის სი-
სუსტის თუ მტკიცე და გარკვეული მიმართულების უქონლო-
ბის გამო იმათ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ლათაიები ხალ-
ხის საერთო ინტერესზე ბევრს ითრევეს ჩვენი ბურჟუა-ნაციო-
ნალისტებრს მიერ დაგებულ მახეში. ამის ცოცხალ მაგალითს
ბ-ნი ივ. გომაროელი წარმოადგენს.

ჩვენ აქ ვერ შევუდგებით იმას გამოძიებას, თუ ბ-ნ გო-
მართელმა როგორ დაიწყო იმ ახალი სოის „დემოკრატიზმის“
ქადაგება, რომელიც ქართველი ბურჟუაზიის იდეოლოგიას
წარმოადგენს და რომელსაც ადგას განახლებული „ივერიის“
რედაქცია. შეიძლება მკითხველისათვის ეს საინტერესო იყოს,
მაგრამ აქ ამ კითხვას ვერ შევხვები. ჩვენ აქ მკითხველის ყუ-
რადლება უნდა მივაქციოთ ბ-ნ ივ. გომართელის ერთ წერილ-
ზე, სახელდობ „მუშათა კლასი და ხალხი“, რომელიც გაზ.
„ივერიის“ № 145-ში დაიბეჭდა და რომელიც თითქმის სავ-
სებით ახასიათებს ბ-ნ გომართელის დღევანდელ პოზიციას.
თუ ბ-ნ გომართელის «ახალი» პოზიციის დასაფასებლათ სა-
კმარისი მასალა ჯერ კიდევ არ გვექონდა, ხსენებული წერი-
ლის გამოქვეყნების შემდეგ ეს უკვე აღარ იაქმის. ბ-ნი გო-
მართელი ამ წერილით თითონ ავსებს იმ ნაკლს, რომელიც
აქამდის საზოგადოებაში ორაზროვნებას ბადებდა მის შესა-
ხებ. მართალია, ჩვენი ავტორი სრულებით ჯერ კიდევ ვერ
გამოთხოვებია წინანდელ თავის პოზიციას, რასაც მისი ნაწე-
რების და განსაკუთრებით ზევით დასახლებული წერილის
ზოგი ადგილები და აშკარა წინააღმდეგობანი მოწმობენ, მა-
გრამ ეს საზოგადოთ ჩვეულებრივი მოვლენაა, ერთბაშათ დი-
დი ნახტომის გაკეთება ადვილი საქმე როდია.

სიმართლის გამოსარკვევათ საჭიროა დიტყვა-სიტყვით
მოვიყვანოთ ბ-ნ გომართელის ნალაპარაკევი. აი რას ამტკი-
ცებს ჩვენი ავტორი:
„როდესაც რომელიმე თავადი იცავს ან თხოვლობს რა-
იმე წოდებრივ საქმეს და ამავე დროს აცხადებს: ეს საქმე
წოდებრივი კი არა სავროა, — აქ შეცდომა აშკარაა, ამგვარი
პირი იცავს მხოლოდ წოდებრივ ინტერესს. როდესაც რომე-
ლიმე ბიუროკრატი იცავს ისეთ პროექტს, რომელიც ბიუ-
როკრატიას კიდევ უფრო აძლიერებს, ამავე დროს კი ამ

პროექტის დამცველი გვიმტკიცებს: ამას მოითხოვს მთელი სახელმწიფოს ინტერესი, აქ შეცდომა ყველასათვის თვალსაჩინოა. როდესაც რომელიმე ბურჟუა ვადმოდგება და ამტკიცებს: ბაჟი და თორმეტი საათის სამუშაო დღე სახელმწიფოს წარმატებისა და ერის კეთილდღეობისათვის საჭიროაო, აქაც შეცდომა ადვილი დასანახავია,—ბაჟიცა და თორმეტი საათის სამუშაო დღე ჯიბეს უსქელებს მხოლოდ ბურჟუაზიასა და ბიუროკრატებს. ხოლო როდესაც რომელიმე დამცველი პროლეტარიატის ინტერესებისა ვადმოდგება და ამტკიცებს: პროლეტარიატის ყოველი ინტერესი იგივე ხალხის ინტერესებიაო, აქ ბევრი ჩვენგანი ვერავითარ შეცდომას ვერა ხედავს, თუმცა აქაც არის დიდი შეცდომა და იმ გვარივე შეცდომა, როგორც ჩამოთვლილ მაგალითებში.

რა არის თავად-აზნაურობა? წოდება, ნაწილი ერისა; ამიტომ მისი ინტერესებიც წარმოადგენენ წოდებრივ ინტერესებს და არა ეროვნულს. რა არის ბურჟუაზია? კლასი, ნაწილი ერისა; ამიტომ მისი ინტერესებაც კლასობრივია და არა ეროვნული. რა არის პროლეტარიატი? კლასი ანუ ნაწილი ერისა. არც ერთ სახელმწიფოში პროლეტარიატი არ წარმოადგენს მთელი ერის უმრავლესობას და ამიტომ პროლეტარიატის დღევანდელი ინტერესებიც წარმოადგენენ კლასობრივ ინტერესებს და არა ეროვნულს“ (ხაზს ჩვენ ვუსვამთ).

ამნაირათ, ბ-ნი ივ. გომართელი ერთნაირათ უყურებს, როგორც ფეოდალურ და ბურჟუაზიულ პარტიებს, ისე პროლეტარიატს. მის თვალში კლასობრივ ინტერესების დაცვაში პროლეტარიატი იმდენათაა მართალი, რამდენათაც თავდაზნაურობა და ბურჟუაზია, როცა ამ უკანასკნელთ თავისი კლასობრივი ინტერესები მთელი ხალხის, ანუ ერის ინტერესებათ გამოაქვთ. რამდენათაც შემცდარი არიან აზნაური და ბურჟუა, როცა ისინი თავის კლასობრივ ინტერესებს მთელი ხალხის ინტერესებათ სახავენ, იმდენათვე შემცდარია პროლეტარიატი, როცა მას თავის კლასობრივი ინტერესები ხალხის უმრავლესობის ინტერესებათ მიაჩნია, ვინაიდან, როგორც ამტკიცებს ბ-ნი გომართელი, „არც ერთ სახელმწიფოში პროლეტარიატი არ წარმოადგენს მთელი ერის უმრავლესობას“—ო. შევიჩრდეთ აქ, და ვიკითხოთ, თუ რას გვეუბნება ამით ბ-ნი გომართელი? ნუ დაივიწყებთ კი, რომ ბ-ნი გომართელი ამას წინეთ გვიმტკიცებდა, რომ „მოგზაურსა“ და მას შორის მხოლოდ „წვრილმანი უთანხმოება“ არის და სხვა არაფერიო (იხ. „მოგზაური“ № 28).

ზევით მოყვანილ ამონაწერიდან მხოლოდ ერთთა ერთი დასკვნის გამოყვანა შეიძლება, სახელდობ: კლასობრივი წინააღმდეგობის მხრით ბურჟუაზია, თავად-აზნაურობა და პროლეტარიატი ერთ და იმავე მდგომარეობაში იმყოფებიან; ესენი შემცდარი მხოლოდ იმაში არიან, რომ თითოეულთ იმათგანს თავისი საკუთარი კლასობრივი ინტერესები მთელი ერის ინტერესებათ გამოაქვს. ეტყობა, ბ-ნი გომართელი არ დაფიქრებულა, როცა ზევით მოყვანილ სიტყვებს წერდა. განა პროლეტარიატის და ბურჟუაზიის მდგომარეობა ერთია? ბურჟუაზია ვაბატონებულია როგორც ნივთიერათ, ისე პოლიტიკურათ მუშა ხალხზე და მისი ინტერესების დაცვა ამ ვაბატონების დაცვას მოასწავებს, ე. ი. მისი ინტერესების დაცვა ნიშნავს მუშა ხალხის გაყვლეფის, შევიწროების და დაჩაგრის დაცვას. ასე ითქმის თავად-აზნაურობაზედაც, რამდენათაც იგი შეიარაღებულია უფლება-პრივილეგიებით და რამდენათაც იგი

მიწათ-მფლობელი კლასსია. პროლეტარიატი კი დამაგრული და გაყვლეფილი კლასსია. ამიტომ როცა იგი თავისი კლასობრივი ინტერესებისათვის ზრუნავს, თუხდაცულის წინააღმდეგობას წარმოადგენდეს, მაინც სიმართლედ მის მხარეზე და არა ბურჟუაზიის. მაგრამ განა პროლეტარიატი, ე. ი. საზოგადოების გაყვლეფილი ნაწილი ხალხის უმცარესობას შეადგენს? მართალია, ბ-ნი გომართელი გვეუბნება, რომ არც ერთ სახელმწიფოში პროლეტარიატი ერის უმრავლესობას არ შეადგენსო, მაგრამ ამას იგი ვერაფრით ვერ ამტკიცებს და არც შეუძლია რომ დაამტკიცოს, ვ-ნაიდან წინააღმდეგ შემთხვევაში მუშათა მოძრაობას ნიადაგი ეკარგება. პროლეტარიატი, ე. ი. ხალხის გაყვლეფილი ნაწილი ყოველგან დიდ უმრავლესობას შეადგენს და მაშასადამე მისი ინტერესებიც ხალხის დიდი უმრავლესობის ინტერესებს შეიცავენ. „პროლეტარიატი, გვეუბნება კ. კაუტსკი, სრულებით განსაკუთრებული კლასია. იგი არა თუ შეადგენს მცხოვრებლების დიდ უმრავლესობას—ორი მესამედისა და მეოთხედამდე—იგი აგრეთვე ერთთა ერთი კლასია, რომელიც ცხოვრობს თავის შრომით, რომელიც სხვისი ოფლით არ ძღება *). მეორე ადგილას იგივე ავტორი ამბობს: „მუშათა პარტია, იმით, რომ, იგი პროლეტარიატის კლასობრივი ინტერესების წარმომადგენელია, ამიტომაც იგი უფრო, ვინემ სხვა რომელიმე პარტია, მასის საერთო ინტერესებს წარმოადგენს. და იგი წარმოადგენს იმას არა მარტო იმით, რომ წარმოადგენს ხალხის უმრავლესობას შეადგენს; არამედ იმითაც, რომ პროლეტარიატი ინტერესები დაქვს ერის ინტერესებს შეადგენს“ **). ეს დასკვნა არ არის მოცლილი კაცის ფანტაზიის ნაყოფი; იგი დამყარებულია ერთი მხრით სტატისტიკურ ცნობებზე და მეორე მხრით დღევანდელ საზოგადოებრივი ცხოვრების ღრმა შესწავლასა და ანალიზზე კ. კაუტსკი და მისი ამხანაგები ცხოვრების ზედა პირს როდი უყურებენ; ისინი უკვირდებიან ცხოვრების ყოველ მხარეს, იკვლევენ მის მიმდინარეობას, და მხოლოდ ამის შემდეგ გამოყავთ დასკვნები. თუ ჩვენ დღევანდელ საზოგადოებრივ ცხოვრებას ფხიზელ თვლით შევხედავთ, ჩვენ უქვევლიათ შევამჩნევთ, რომ მთელი საზოგადოება ორ არა თანასწორ ნაწილათ არის გაყოფილი. ერთ ნაწილის (უმცარესობას) შეადგენენ ისინი, ვინც მუდამ სხვისი შრომის ნაყოფით ძღებიან, მეორეს—კი (დიდ უმრავლესობას) ისინი, ვინც მუშაობენ მხოლოდ იმით, რომ უმცარესობა მუდამ განცხრომასა და ფუფუნებაში იყვენ. პირველები არიან მუქთა-ხორა ბურჟუა-კაპიტალისტები, ხოლო მეორენი პროლეტარები. რაც დრო გადის, ამ ორ საზოგადოებრივ კლასთა შორის განხეთქილება და წინააღმდეგობა თან-და-თან ძლიერდება, ღრმავდება და იზრდება. აი ამ წინააღმდეგობის გარშემო ტრიალებს დღეს მთელი დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრება. დღეს ისე ფეხს ვერ მოცვლით, რომ ამ კლასობრივ წინააღმდეგობას არ წაატყდეთ. ყოველგან, როგორც ქალაქში, ისე სოფელშიაც, ფეხს იკიდებს და ვითარდება ბურჟუაზიული წესწყობილება; ყოველგან, ყოველ ფეხის გადადგმაზე თქვენ შეგხვდებათ გაყვლეფილი და გამყვლეფილი, მუშა და დამპყვლეფილი, ის, ვინც სხვისი შრომით სარგებლობს და ის, ვინც სხვას ყოდის თავის სამუშაო ძალას, ვინაიდან თავის შესანახათ მას სხვა არავითარი სახსარი აღარ დარჩენია. მაგრამ ამასთანავე ჩვენ უნდა გვახსოვდეს, რომ ყველა მუშები ერთნაირათ როდი იყვლიფებიან; ე. ი. გაყვლეფის პირობები ყოველგან, მაგალ, ქალაქში და სოფელში, სხვა-და-სხვა ნაირია. ქარხნის და ფა-

*) К. Каутский. Классовые интересы. 38. 11
 **) იქვე. ხაზს ჩვენ ვუსვამთ.

ბრიკის მუშა, რომელსაც გამოცლილი აქვს ხელიდან ყოველ გვარი საწარმოვო იარაღი, სხვა პირობებში იყვლიფება, ვინემ გლახი. რომელსაც დანის პირის ოდენა მიწა შერჩენია. ეს უკანასკნელი არსებითათ ისეთივე მუშაა, როგორც პირველი, მხოლოდ ბევრათ უფრო უარეს პირობებში ჩაყენებული, მაგრამ იმ გარამოების გამო, რომ მას რაღაც თავის ცოდვათ, ერთი ციდა მიწა შერჩენია, მას პროლეტარიატიდან აცალკევებენ და თითქმის მას პროლეტარზე მალლა ც აყენებენ. ეს შემცდარი და ყალბი შეხედულებაა. და აი სწორეთ ასე იქცევა ბ-ნი გამართელიც.

ბ-ნ გამართელის აზრით, პროლეტარი მხოლოდ ქარხნის და ფაბრიკის მუშას ქვია (და ისიც მხოლოდ საზღვარგარეთ და არა ჩვენში, როგორც ამას ქვევით დაენახავთ). მისი აზრით პროლეტარიატში არ შედის არც წვრილი ხელოსანი, არც წვრილი მოვაჭრე, რომელსაც თავისი საკუთარი არაფერი არა აქვს და მხოლოდ სხვისი მოგებისათვის მუშაობს, რომ დღიური შრომით თავი ირჩინოს, და არც წვრილი, გაჩანაგებული და გაჭირვებული გლეხობა. ამიტომ ჩვენ ავტორს პროლეტარიატის გვერდით რაღაც ახალი კლასი გამოყავს, რომელსაც იგი „ხალხს“ უწოდებს. ბ-ნი გამართელი ამასთანავე გვეუბნება, რომ პროლეტარიატის და „ხალხის“ ინტერესი დღეს სულ სხვა-და-სხვაა. იგი გადაჭრით ამბობს: „მას (პროლეტარიატს) აქვს ბევრი მხოლოდ საკუთარი, მხოლოდ კლასობრივი მისწრაფება ანუ ინტერესი, ბევრი ისეთი რამ განსახორციელებელია და გასაკეთებელი, რაც პირდაპირ ხალხის კეთილდღეობას არ შეეხება“. როგორც ხედავთ, ბ-ნ გამართელის აზრით, პროლეტარიატის და „ხალხის“ ინტერესები ერთი ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან, რომ პროლეტარიატი და „ხალხი“ სულ სხვა-და-სხვა საზოგადოებრივ კლასებს წარმოადგენენ. მაგრამ ბ-ნ გამართელს თითონ შეშინება ასეთი დასკვნის და რამდენიმე სტრიქონის შემდეგ იგი გვეუბნება, რომ „პროლეტარიატი და ხალხი ერთი მეორის წინააღმდეგი, ერთი მეორის მტერი არ არისო; მათ აქვთ თავთავისი საქმე, მაგრამ ამავე დროს აქვთ საერთო საქმეც! ამიტომ არც დემოკრატია და სოციალ დემოკრატია არიან ერთი მეორის მტრები, თუ კი მათ საბოლოო მიზანი ერთნაირათ ესმისთო“. აზრის ასეთი წინააღმდეგობა ავტორის ულოგიკობით უნდა აიხსნას და სხვა არაფრით. თუ კი პროლეტარიატს ბევრი საკუთარი, კლასობრივი მისწრაფება და ინტერესები აქვს, ბევრი ისეთი რამ, რაც მხოლოდ მისი კეთილდღეობისათვის არის საჭირო, და არა ხალხისათვის, ჩანს „ხალხსაც“ ექნება ასეთი კლასობრივი მისწრაფება და ინტერესი, რაც მხოლოდ, მისი (ხალხის) კეთილდღეობისათვის არის საჭირო და არა პროლეტარიატისათვის. ამ მხრით ბ-ნ გამართელს, როგორც ხედავთ, ლოდიკა არ ღალატობს. როგორც ვიცით, იგი ამტკიცებდა რომ პროლეტარიატი ხალხის უმრავლესობას არსად, არც ერთ სახელმწიფოში არ შეადგენსო; ამით მას პროლეტარიატის მნიშვნელობის დამცირება უნდოდა. მაგრამ რომელიმე კლასი ხომ უნდა შეადგენდეს ხალხის უმრავლესობას? რომელ კლასს ჩათვლიდა ბ-ნი გამართელი ასეთათ? ეჭვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ ამ კითხვის გადაწყვეტამ ბ-ნი გამართელი დიდ განსაცდელში ჩააგდო. პროლეტარიატს იგი ვერ ჩათვლიდა ასეთ კლასათ, რადგანაც ამით მისი მნიშვნელობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში იზრდებოდა. მით უმეტეს ვერ ჩათვლიდა ასეთათ ვერც თავდაზნაურობას და ვერც მსხვილ ბურჟუაზიას, მაშასადამე, დარჩენა მხოლოდ საშუალო და წვრილი ბურჟუაზია და აი იგიც სწორეთ ამას დაწვა თავზე.

მხოლოდ საჭირო იყო სხვა სახელის დარქმევა, თორემ მას ბურჟუაზიის იდეოლოგიათ გამოაცხადებდნენ და ეს სახელწოდება ხომ ჭირივით ეჯავრებათ ჩვენ ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. და აი ბ-ნ გამართელმაც ბურჟუაზიისათვის სახელი სახელწოდება გამოიგონა, ე. ი. «ხალხი». ახლა ჩვენ ვიცით, თუ ვინ არის ბ-ნ გამართელის «ხალხი; ვიცით აგრეთვე ისიც, თუ რისთვის ცდილობს იგი პროლეტარიატის მნიშვნელობის დამცირებას. ისიც ვიცით, თუ ვისკენ არის მიმართული მთელი მისი სიმპატია, ვისი მდგომარეობის გაუმჯობესობა აწუხებს და აფიქრებს მას.

მაგრამ ბ-ნი გამართელი მიდის უფრო შორს: იგი სრულეებით უარყოფს ჩვენში პროლეტარიატის არსებობას, და ამ მხრით იგი უფრო სასაცილო მდგომარეობაში ვარდება, ვინეც «ივერიის» ერთი მეთაურის ავტორი, რომელიც ამას წინათ, „კავკასიის კალენდრის“ წყალობით, ამტკიცებდა, რომ საქართველოში სულ რაღაც ოციოდეთათასი მუშა არისო... „ჩვენში — წერს ბ-ნი გამართელი— არიან პროლეტარები, მაგრამ პროლეტარიატი ჩვენში ჯერ-ჯერობით არ არსებობსო;— ჩვენში არის მუშათა კლასი, მაგრამ მუშათა კლასი და პროლეტარიატი ერთი და იგივე არ არის, პროლეტარიატს სოფელთან ყოველგვარი კავშირი შეწყვეტილი აქვს, ის მიწის მოკლებულია, როგორც წარმოების სახსარს და ფიზიკური ძალის გაყიდვით ირჩენს თავს. ქართველ მუშათა კლასს კი მჭიდრო კავშირი აქვს სოფელთან; ის მიწის მესაკუთრეა ჯერჯერობით. ქალაქში მოკლებულია ფულს (კარგი მუშა ყოფილა, თუ ფულს იგებს!) ის სოფელში იუმჯობესებს თავისს სახლ-კარს, თავის ცხოვრებას“. ამნაირათ გამოდის, რომ ქართველი პროლეტარები ნამდვილი ბურჟუები ყოფილან. სოფელში იმათ საკმარისი მიწები აქვთ საკუთრებათ, ქალაქში კი ისინი ფულის მოგებისთვის მიდიან, რის საშუალებით კიდევ უფრო იუმჯობესებენ თავის ცხოვრებას, აგებენ კარგ სასახლეებს, იძენენ მიწებს და აუმჯობესებენ მეურნეობას. აი თურმე ვინ არიან ჩვენი ქალაქის მუშები! აბა ერთი მითხარით, რომელ ბურჟუას აქვს ასეთი ცხოვრება. ზამთრობით ისინი ქალაქში არიან და ფულს იგებენ, ზაფხულობით კი ქალაქ გარეთ მიდიან, სოფელში ისვენებენ! ვინ თქვა, ვინ მოჭორა ქართველი მუშის გაჭირვებული მდგომარეობა? მუშა მხოლოდ სადღაც შორს, საზღვარგარეთ არის გაჭირვებული; იქ მას სოფელთან ყოველგვარი კავშირი შეწყვეტილი აქვს, საკუთარი მიწა არ მოეპოვება და მხოლოდ თავისი ფიზიკური ძალის გაყიდვით ცხოვრობს! ჩვენში კი სულ სხვაა! მაგრამ ჩვენ ავტორს ნუ გონია, რომ მას აქ რაიმე ორიგინალობა გამოეჩინოს. მის სამწუხაროთ უნდა ვთქვათ, რომ ყოველივე ეს კაი ხანია რაც გადაღეჭეს ჩვენმა ცრუ-პატრიოტებმა, და ამ გადაღეჭილი აზრის განმეორება სრულეებით ვერაფერს შეძენს ბ-ნ გამართელის „დემოკრატის“.

ყოველივე ამის შემდეგ ჩვენ მეტათ მიგვაჩნია იმის განხილვა და დაფასება, თუ რა პრაქტიკულ ზომებს ურჩევს ბ-ნი გამართელი დღეს საზოგადო მოღვაწეთ. მაგრამ ორიოდე სიტყვა ამის შესახებაც მსურს გაუზიარო მკითხველს, რადგანაც ბ. გამართელის დასახსიათებლათ ეს მნიშვნელობას მოკლებული არ არის. „ქვეა და ტაქტიკა იმაში კი არ მდგომარეობს— გვეუბნება ჩვენი ავტორი, — რომ ერთი მეორეს დავჯობრნეთ ისეთი კითხვების წამოყენებაში, რომელთა გადაწყვეტა შორეულ მომავალს ეკუთვნის, არამედ მხოლოდ იმაში, რომ ისეთი საჭიროებანი წამოვაყენოთ, რომელთა დაკმაყოფილება ც დღესვე არის საჭირო და ასასრულებელი“. ასეთები არის: მიწის სივიწროვე, განათლების, ჯანმთელობის და მეურნეობის რიგთან გზაზე დაყენება“. ბ-ნ გამართელის აზ-

რით, «ყველა პარტიები, ყველა პროგრესული წევრი საზოგადოებისა უნდა დაეხმაროს ჩვენ გლეხობას მისი საკუთარი მისწრაფების განხორციელებაში. ჩვენ გლეხს დღეს შიან უმიწობის გამო *) და ამიტომ ჩვენ სიტყვით, წერით (?!), თუ საქმით უნდა მოუპოვოთ მას ნადელი საკუთრებათ, დაეუბრუნოთ, რამდენათაც კი შესაძლებელი იქმნება (sic!), ჩამონაჭრები, მოუპოვოთ საკმაო საბაღახე და ტყე უსასყიდლოთ და მემამულეთა მიწები ავადებინოთ იმ გვარ პირობებში, რომ გლეხი არ იყვლიფებოდეს ისე როგორც, აქამდე იყვლიფებოდა. ამაზე მეტის განხორციელება დღევანდელ პირობებში მე შეუძლებელია მიმაჩნია». ამ გზით, ჩვენი ავტორის აზრით, გადაწყდება არა მარტო აგრარული კითხვა, არამედ მუშების კითხვაც, რადგან ეს უკანასკნელები სოფლის წევრები არიან, „ცალი ფენი სოფელში უდგიათ და ცალი ქალაქში“. ვინც ასე ფიქრობს, იგი მხოლოდ თავის თავს ატყუებს. ხოლო როცა ეს საჯაროთ გაზეთის ფურცლებზე გამოაქვთ, ჩვენ ვალდებული ვართ გამოვამჟღავნოთ მისი ბურჟუაზიული და რეაქციონური ხასიათი.

ფ. მახარაძე.

სხვა და სხვა ამბები.

ს. ხურვალეთი (გორის მაზრა). 15 მარამობისთვის, ასე შუადღე იქნებოდა, რომ ს. მამაცაშვილის სახლთან აქაური წითელი რაზმელები შეიყარნ. სულ სამოც კაცამდე იქნებოდნენ. მათ შორის გლეხებიც იყვნენ. მიზეზი ამ შეკრებისა ის იყო, რომ ამ სახლში დროებით დაბანაკებულიყო „კეთილ-შობილთა“ შავი რაზმი ანუ, როგორც ყველგან ეძახიან, თავად-აზნაურთა მილიცია. აქ იყვნენ ზ. აბდუშელი-შვილი, ა. ჩუბინაშვილი, გ. ორჯონიკიძე და სხვანი. წითელ რაზმელებს მათთვის იარაღის წართმევა უნდოდათ. მაგრამ მილიციონერებმა, გამოარეკეს რა სახლის პატრონები, ჩაიკეტეს კარები და სასროლათ მოემზადნენ. კარზე მყოფთ მშვიდობიანათ სურდათ საქმის დაბოლოვება. ამიტომ ერთმა გლეხთაგანმა, მიხაკო ატენელმა სთხოვა წითელ რაზმელებს, იარაღი არ ეხმარათ; თვითონ კი გაემგზავრა მამაცაშვილის სახლის სამზარეულოსაკენ. შევიდა თუ არა ოთახში, კარზე დიდი ხმაურობა მოისმა; არ გასულა სულ ხუთი წუთი, რომ ამ ხმაურობას ზედ თოფის გრიალიც მოყვა...

როგორც შემდეგ გამოირკვა, მილიციონერებს და კერძოთ აბდუშელიშვილს ჯერ უშვერის სიტყვებით გამოვლანდია ატენელი და შემდეგ ებრძანებინა: «დახვრიტეთ ეგ ხალხის ამჯანყებელი!» ამ «სასახელო» განაჩენის სისრულეში მოყვანა ჩუბინაშვილმა იკისრა და ატენელს ოთხჯერ თოფი ესროლა, რომელიც იმავე დროს გაკავებული ეჭირა მილიციონერს ორჯინიკაძეს. აბდუშელიშვილი ამითაც არ დაკმაყოფილდა: მისი ბუნება უფრო მეტ სიმკაცრეს ითხოვდა ამ საქმეში და უბრძანა თავის «კეთილ ქვეშევრდომთ» თავი მოეკვეთათ ატენელისათვის. ატენელი, უკვე ფერმიხდილი და სულთ-მობრძავი, შეხევწნია, „თავს ნუ მომჭრით, მე ამ ოთხმა ტყვიამაც კარგი დღე დამაყენაო!“ ამის შემდეგ ა. ჩუბინაშვილს ტახტის ქვეშ შეეგდო წიხლის ცემით ატენელი.

რასაკვირველია, მილიციონერებს შეეშინდათ შურის ძიებისა და სროლა ასტენეს ოთახიდან. ესროდნენ წითელ რაზმელებს...

*) ეს რაღაც არ ეკარება ავტორის ზევით მოყვანილ აზრს, რომ ქართველ მუშებს საკუთარი მიწები აქვს სოფელშიო. მაგრამ ასეთი წინააღმდეგობა პირველათ როდია ბ.ნ ივ. გომართელის ნაწერებში.

გაიგეს რა ეს ამბავი გლეხებმა, მაშინვე შეიკრიბნენ ამ ბრძოლის ველთან; მაგრამ... გვიანდა იყო... მილიციონერები გაპარულიყვნენ. გლეხები მისცვიდნენ სახლს და ქრთმან დაიკლეს; ხოლო საბრალო ატენელი ხელში აყვანილნი გაშარყვანეს კარში. საბრალოს დარჩა დედა, ცოლი და სამი პაწია ბავშვი...

— 2 აგვისტოს რკინის გზის სახელოსნოებთან მოჰკლეს უფროსი მუშა ცეპკინი. მკვლელი მიიმალა.

— სოფ. გურჯაანში სტრატეგებს სოფლელებთან შეტაკება მოსვლიათ. ერთი გლეხი მოუკლავთ, ხოლო მეორე მძიმეთ დაუჭრიათ.

— სოხუმის ადმინისტრაციას, „ჩერ. ვესტ.“ სიტყვით, სამართალში მიუცია ადგილობრივი მცხოვრებნი რიცხვით 20 კაცი, რომელთაც ამას წინადა, როგორც ჩვენმა მკითხველებმაც იციან, სოხუმში ქურდები სახალხოთ გაასამართლეს. სამართალში მიცემულთა რიცხვში ზოგი საზოგადო მოღვაწეც ურევია თურმე.

— ქ. პიატიგორსკში პოლიციის იარაღის საწყობი აღმოუჩინა. უპოვიათ ორი ყუთი ბერდანის თოფები და მრავალი პატრონები. დაუტუსაღებიათ ერთი სომეხი.

— ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრებთ ვაზ. ლომიასა და აღ. შურგაიას, რომელთაც ქ. ფოთში ჟანდარმის უნტერ-ოფიცერის მოკვლა ბრალდებათ, კავკასიის ნამესტნიკის თანაშემწის ბრძანებით, სამხედრო სასამართლო გაასამართლეს.

— როგორც სოხუმიდან იწერებიათ, იქაური ციხიდან ექვსი ტუსადი გაპარულა.

— ქუთაისიდან დეპეშით იუწყებიან: 24 აგვისტოს აქაური საოლქო სასამართლოს არქივი გაძარცვეს. წაიღეს ორმოცამდე რევოლვერი და სხვა იარაღებიც.

— ბაქოს გუბერნატორი იუწყება: შერიგების შემდეგ სროლა ისევ ატყდა. ესროდნენ გენერალ-გუბერნატორის სახლსაც. ბალახანაში არტილერია მოქმედებდა. ნავთის ქარხნების მომეტებული ნაწილი გადაიწვა.

— ბაქოში მომხდარ სისხლის ღვრის ამბების შესახებ «კავკაზა»-ს შემდეგი დეპეშა მოუვიდა: ბალახანასა და შავ ქალაქს ცეცხლი აქვს მოდებული. პოლიცემისტერს სამჯერ ესროლეს. თოფის სროლა ღამე ისევ გაძლიერდა.

— შანთაშევის კანტორამ დეპეშა მიიღო, რომ საბუნჩასა, ბალახანასა და რომანაში ყველა «ვიშკები» გადამწვარა.

— თიანეთის მაზრაში ქისტების ასალაგმად გამგზავრებული ჯარი მისულა სოფ. შატილში და, როგორც გვატყობინებენ, სოფ. მითხოს მთასთან ქისტებთან დიდი სროლა ჰქონია. ჯარს მხოლოდ რამდენიმე დღის შემდეგ მიულწვია მითხოში, რომლის მცხოვრებნიც ჯარის მისვლამდე სხვაგან გახიზნულან.

— ოზურგეთში დაბანაკებული ჯარი აბარგულა და წასულა. იმის მაგივრათ ორი ბატალიონი პლასტუნები გადმოჰყავთო.

დაბა-სოფლის ამბები

ქ. ბაქო. საწყაღი „ბიურთკაკტი!... ძლიერი და მუდამ სრულ განცხრომაშია მყოფი ის ამ მოკლე ხნის წინათ ქედიდურათ დაუურებდა მთელ სახელმწიფოს: მას არ აწუხებდა ხალხის კვნესა-გაება, არ აწუხებდა ხალხის განათლებისა და კეთილდღეობისათვის ზრუნვა,

მს არ აშინებდა მუშა ხალხის არეულობა. არც ერთ „ბიურკრატს“ მიაგონებდა, რომ საჭირო ყოფილიყოს და შეძლების გვარათ ამისხური არ გაეწიოს ბურჟუაზიისათვის. და მიუხედავად ასეთი კეთილსინდისისა, დღეს, ბურჟუაზიაც ობოლინიაში ჩაუდგა ბიურკრატის და სხვაობთან ერთად გაიძახა: „ძირს ბიურკრატული შთავრება!“ — ი. მართალია, საქმით ჯერ ანაფერა საქმი იმ ბიურკრატის იმას, მაგრამ ეს აუარებელი „რეზოლუციები“ ფრიალ დაშაფტებულა. განა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კალაბრული კლასიც უმადყოფილო ყოფილა დღევანდელ წყობილების და მომავალი დემოკრატიული წყობილების მოტრთვალე? განა „რეზოლუციებით“ ისინი ზიარებენ, კრების, სიტყვის, ბეჭდვის, კავშირის, გაფიცვის თავისუფლებას არ მოითხოვენ? საუფულოთა, ზირდაზირი, ფარული და ყველასათვის სწორი საარჩევნო უფლება ხომ იმათაც მოითხოვენ? მას რაღა დარჩენილა? გამოდის, რომ ორივე მხარე დაზირე კლასი ერთი მიზნისაკენ მიიწრაფიან. დღეს ორივე კლასის სურვილი ერთი ყოფილა და, შეიძლება, ამ პოლიტიკურ მიზანს ეკონომიური განხეთქილებაც კი ჩაუქვრია.

მაგრამ, განა ეს ასეა? შენ კარგათ იცი, ჩემო მკითხველო, თუ რაგორია ეს „ეროთობა“, ან რამდენათ შესაძლებელია გაუფულოდ კლასისათვის თავის გამოუფულოდთან შეერთება, ისეც კარგათ იცი, თუ ვისთვის უფროა ეს ხელსაყრელი. იცი, რომ მასინ, როცა თანამედროვე წყობილების გერი — მუშა იბრძოდა და იბრძვის, ბურჟუაზია — თანამედროვე წყობილების განუბრკბული შვილი — თფილს და ელექტრონით გადაყდაყბულ დარბაზებში ბეჭობდა და მხოლოდ „რეზოლუციებით“ ესმარბობდა „საერთო“ საქმეს. ბურჟუაზიას არ ყოფნის ეკონომიური ბატონობა, მისი სურვილია პოლიტიკურათაც განატონდეს, ბურჟუაზიის სურვილიცაა დემოკრატიული წყობილება (ეს მისი იდეალია) და ვინაიდან იცის, რომ ჯერჯერობით ამისთვის იბრძვის მშრომელი ხალხიც, ის ამოკუარა მას უკან და სხვისი ხელთ ცდილობს ეკლებში ვარდის მოკრეფას. და აი ბურჟუაზია და მისი იდეოლოგები მშრომელ ხალხს თავს უგატუნებენ. მაგრამ ეს მანამდის, სანამ საზოგადო პოლიტიკური საქმე კეთდება და ჩაგრული ხალხი თავის საკუთარ მოთხოვნებებს არ წამოუყენებს; აქ კი არ დაიყენებს გაუმაძღარი კანტალისტი კვინტი გამოკრას ადამიანურ უფლებებისათვის მებრძოლს.

ამის მაგალითები შენც ბევრი გეცოდინება, მკითხველო; მიმოხიდე ირგვლივ და კვლავ ბევრს დაინახავ. მე კი მინდა შენი ურადლება ერთ იმათგანზე შევაჩერო.

დიდის რიხით ალაზარაკდენ ამასწინათ ბაქოელი ნავთის მწარმოებლები. „რეზოლუცია“ „რეზოლუციაზე“ გამოქონდათ, „სიტყვებს“ სიტყვებზე აბამდენ .. ინჟინერი ბ. ხატისოვი ისე გაიტაცა ამ ვარემოებამ რომ ზირდაზირ გამოესარჩლა მუშებს. მისი მოხსენება „**Два слова о послѣднихъ двухъ рабочихъ стачкахъ въ гор. Баку**“ ალტაცებით მიიღო ათასმა კაცმა, და საზოგადოების უმეტესობა მწარმოებლებს და წვრილი ბურჟუაზია იყო. ანაფერა, იქ მეფილს, არ გაკვირვებია, რომ „პატრივტიული“ ინჟინერი მუშებს გამოესარჩლა. ეს კი არა, შესანიშნავი „რეზოლუცია“ გამოიტანეს. „მივიღეთ რა მხედველობაშია — სწორდენ სხვათა შორის ისინი, რომ არსებულ თანამედროვე ბიურკრატულ წყობილებაში შეზღუდვა ზიარებების თავისუფლებისა, ადრძალვა კრებების და კავშირების, სიტყვის და ბეჭდვის და გაფიცვების თავისუფლებისა ხელს უშლის მუშა ხალხს, რომლის რიცხვი რამდენიმე ათასია ბაქოს რაიონში, მოილაზარაკოს თავის გასაჭირზე.. რომ უფლებების მონიჭება საზოგადოების ერთ ნაწილისათვის სრულიად ეწინააღმდეგება თვით თავისუფლებას, ვსცნათ, რომ საჭიროა მოწვევა ხალხის წარმომადგენლებისა, რომელნიც არჩეული უნდა იქნენ საუფულოთა, თანასწორი ზირდაზირ და ფარულ ქეჩის ურის საშვალბით, ისეთ კანონების დასადგენათ, რომელიც უზრუნ-

ველყოფს ხალხის სიტყვის, ბეჭდვის ყველა ენებზე, რწმენის, კრების, კავშირის თავისუფლებას, რაც... საშვალბეს, მისწერეს მუშა ხალხს ბიურკრატის ოპიკის გარეშე გადაწვიტონ მუშის უფლებას, ვთქვამრბთ, რომ ეს რეფორმა, და მხოლოდ ეს, უზრუნველყოფს მუშისათვის სამუშაო ქიარს, ხოლო მწარმოებელს კი დაარწმუნებს რომ შესაძლოა წარმოების განვითარება“ („Право“) № 15).

ეს ის დრო იყო, როცა მთელი ბაქო ჯერ კიდე ვერ გამორკვეულიყო საშინელ თებერვლის დღეებიდან. ცხოვრებას სულ სხვა ელფერი ეღვა და მშრომელი ხალხიც, თავზარდაცემულია ამ მოულოდნელ სისხლის ღვრით, შიშობდა კვლავაც არ განმეორებულყოფს საშინელი დღეები. მართალია ბოლომთ ავსილი, მაგრამ მოთმინებით სავსე, ის უდგა თავის დაზვას თუ საბურდავ მანქანას და მუშაობას განაგრძობდა... დღიერ საყვარელია მრეწველისათვის მარჩილი მუშა და აი ბაქოელ მრეწველთაც არ დაიშურეს ამ „საწინარის“ დროს ერთი თფილი „რეზოლუცია“. შვენირი სიტყვები იყო! ხოლო საქმე... საქმე კი რა თქმა უნდა, თავის სასარგებლოთ მარმართეს. თებერვლის შავმა დღეებმა ერთი კარგი გაკვეთილი მისცა იმათ: მართალია ახლა თათრები მარტო სომხებს უღეტებდენ, მაგრამ საკმარისია ვისარგებლოთ მათი უზრუნობით და აუხსნათ მათ, რომ სხვებიც არიან ანა კეთილსამიედონი, საკმარისია აუხსნათ, რომ მუშების „ბურტობა“ და გაფიცვები უკანონა და ისინი ჩვენც გაკვირვებენ მთარველობასა. აქ კი სიტყვას და საქმე ერთი შეიქნა. მთელ ბალახანას და ბიბი-ეობათს (ბაქოს მიდამოებია სადაც უმთავრესათ ცხოვრობს მუშა) მოედვა „შავი რაზმი“. დღეს „შავი რაზმი“ და „ხულიგანი“ ჩვეულებრივი მოვლენაა რუსეთში და შენ, მკითხველო. კარგათ იცი მათი დანიშნულება: „მათ უნდა მოსზონ უფულოვე უკანონობა და „ამობება“, მათ სასტიკათ უნდა დასაჯონ უფულ არაკეთილსამიედო ზირი; და აი ეს ხულიგანი, შეიარაღებული თფობერდანებით, გამოუფულოა ბაქოს მადნებსა და ქარხნებში. დაინახვენ თუ არა „საქტვო“ ზირს (მათი აზრით ხომ ყველა საქტვოა) ქარხნის ახლო, მივარდებიან, ჯერ ჯობეს გაუჩხრეკენ, მერე მიბეჭავენ და მკვადრცხალს გაუშვებენ; სადაც ოთხ-ხუთ კაცს დაინახვენ თაფმოყრის, ისინიც იქვე არიან და „კანონის“ სახელით დამლას უბრძანებენ. ამ მხრივ იმათ კიდევ გადაჭარბეს ნამდვილ პოლიციას და ახლა ვიკითხვთ: ვინ გამაწყო ეს „შავი რაზმი“ ბაქოში? ეს ჩაიდანეს იმ ნავთის მწარმოებლებმა, რომლებიც ამ რამდენიმე თვის წინათ ადგილობრივ ადმინისტრაციას „შავი რაზმის“ შედგენაში ამტუნებდენ! მაგრამ დღეს რაკი ეს „რაზმიბა“ მათ ინტერესებს ემსახურება, იმათ არამც თუ ხელი შეუწევენ იმის გაძლიერებას, ოფიციალური ნებართვაც გამოითხოვენ ამ „რაზმიბის“ ანუ როგორც თვითონ უწოდებენ „მილიციის“ შესახანათ. ამ დღეებში ნებართვაც მოუვათ. (განა ასეთ „სიმშატორ“ საქმეზე ვარს ეტყოდენ!). როტ-შილდის საქმეების გამტეს ბ. ფეიგელს გამოუჩინებია, რომ ამ მილიციის შენახვა საზოგადოთ ნავთის მწარმოებლებს დაუჯდება ხუთასი ათასი მანეთი წლიურათ; და ეს მასინ, როცა ბევრ ქარხნებში სასმელი წყალიც არ მოქექება მუშებს!

ეს კია, რომ სიტყვის და ბეჭდვის თავისუფლება მწარმოებელთათვის უფრო საშიში აღმოჩნდა. ვახ. „ბაქო“-სათვის, მაგ., სრულიად საკმარისი არ ყოფილა ორმაგი ცენზურა, სანამ ის ქვეყნის სიხათელს დაინახუდეს. ვახ. „ბაქო“ ბევრ ადგილს უთმობს მუშათ კითხვას, ალაზარაკდენ ამ დღეებში ერთ სხდომასე მწარმოებლები. და საჭიროა წინადადება მისცეთ რედაქციას ენა დაამოკლდოს. „ოჰ რომ შესაძლებელი იყოსო, ბრძანა ბ. ხატისოვმა, ხსენებულ მოხსენების ავტორმა, ენერდალ-გუბერნატორთან უჩივლიდით „ბაქოს“ რედაქციას და ხმას გაფაქმინდიდობით; მაგრამ უბედურება ესაა, რომ ეს გაკვირბ, მთელი რუსეთის გასეთები უბათ აგვიღებენ!“...

ნათქვამიც საკმარისათ მოწმობს, თუ როგორი სურვილებით ყოფილან გიტაცებული მწარმოებლები და მათი იდეოლოგები, რო-

ცა „რეზოლუციებს“ სწერენ და თავისუფლებას დასაბუთებენ. და განა ეს განსაკუთრებულია?

P. S. აქ გაფიცვები დაიწყო. ჯერ-ჯერობით გაიფიცნენ: ტრამვაის მუშები, ნავთ სადგურები, „კავკასი“-ი და „მერკური“-ი, „კასპი“-ი და „ნადავლ“-ი და უკვლას სტამბები.

სოფ. კავთის-ხევი. (გორის მაზრა). ადგილობრივმა გლეხებმა შემდეგი მოთხოვნები წარუდგინეს შემამულებს:

- 1) ტყის უფასოთ საჩუქრად მფლობელების დასაკმაყოფილებლათ;
- 2) ნაღებების გლეხების საკუთრებათ გამოცხადება.
- 3) რაც შეეძლება შემამულებების მიწებს, დაღათ უნდა მიეცეს მოსავლის მუათედი (წინეთ შესამდეს ვისდით).

გარდა ამისა იყო აგრეთვე ხუთი წვრილმანი მოთხოვნები. შესამე მუხლში მოთხოვნილი მოთხოვნა შეეხება იმ მამულებს, რომლებსაც 10 დღეობზე მეტი სახნავი მიწა აქვს. ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე წინააღმდეგობა მხლავდ მრავალ შემამულემ გაგვიწია, სასულდობრ კაბ. საუფარდობემ და გიგო თარხნიშვილმა. თუმცა სრულიათ ვერ გავიმარჯვეთ, დღეობიდან ახლა შეექვესდით უნდა წაიღონ, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ამითაც დაკმაყოფილდებით.

ამ ნიშნით სადავო დროებით მაინც აღარა გვექონდა და ჩვენც ხალისიანთ შეუდეგით საქმიანობას. 11 მარამობისთვის კი უეცრად გამოჩნდა კომისია. რომელსაც უნდა გამოეკვლიათ, ის, თუ რა ზარალი მიადგინეს შემამულებს გლეხებმა, კომისიას თან მოეყვანა ხუთსამდე სალდათი და უახსნ-რუსი. მოინდომეს ხალხის შეკრება, შეგვეგრძელებს ძალათ ოთხი სოფლის მცხოვრებნი: კავთის-ხევიდან, წინარეხიდან, თელათგორიდან და ქვემო ხანდაკიდან და გარშემო ჯარი შემოგვარტყეს. დაიწვეს ჩვენი გვარების ჩაწერვა, მოაკითხეს კატები, რომლებიც თვითონ უფლათ ჩაწერილი, მაგრამ ვერ აღმოაჩინეს. მერმე მოგვითხოვეს სასულდობრ გარდასახადები და დაგვემუქრნენ წინააღმდეგ შემთხვევაში დატუსაღებულები იქნებით. ვიყავით ამ უფასოში სამი დღე და სამი ღამე, შვიკრ-მწუერვადი, რადგან საჭმლის მოტანის ნებას არ აძლევდნ ჩვენ ცალ-შვილს: თანაც განუწყვეტლად წვიმდა. მერმე იძულებული შევიქნით დავთანხმებულავით იმათ წინადადებაზე, ე. ი. რამდენიმე კაცი უნდა წასულიყო ფულის მოსატანათ, იმათ თან უახსნებო გაუფლეს, და არ გავგანთავისუფლეს მანამდის, სანამ ფული სრულათ არ გვაშოვნიეს.

ბრწყინვალე თავადები კი ერთობ გამოცოცხლდნ და ენა წელიანათ მოიხსენებდნ ვითომდა გლეხების მიერ მიუყენებულ ზარალს. სხვათა შორის ერთმა ახსნურმა ე. მადლოვმა (ეს ახსნური ერთ დროს სარაჯივის ქარხანაში მუშაობდა დღეობ მუშათ), იხივლა: ჩემ ტყეში ბაღსი მოაძიეს (მატარა ჩირგვებიანი გორა აქვს), და ამ ზარალისთვის 30 თუმნით დააჯარიმეს სოფელი, რომელიც ორი კვირის შემდეგ გადასდილ უნდა იქმნას.

კავთისხევილი ტიტია.

ქიზიყი. გორის მაზრას არც სიღნაღის მაზრა ჩამოაჩნა; მართალია თავად-ახსნურთა მილიცია არ დაუარსებიათ, მაგრამ ზოგერთი თავად-ახსნურები არც აქ აკლებენ თავგასულობას, რასაც ცხლათ გვმოტყვიანებენ შემდეგი შემთხვევა.

შკათათვის ერთ მშვენიერ დღეს მე და ჩემი ერთი ამხანაგი გავემგზავრეთ სოფ. ვუჯინში: გზათ შევიარეთ სოფ. ბაკურცხეში, სადაც მე ხშირათ დავიარებო ჩემს ნათესავებთან; რადგანაც მე ნათესავთან შევლა მინდოდა, ამხანაგი ჭიშკართან დავტოვე. რცა მას დავშორდი, შევამჩნიე ვიდაც უხიარო აღმინა, რომელსაც მრისხანება ეტყობოდა სახესზე; მისვლისათხავე შკითხა, თუ ვინ ვიყავი, ან ვინ იყვნ ჩემი ნათესავები და შემდეგ ბრძანების კი-

ლოთი დაგვიდრიადა: „მე კინახი რამან ვახნადე გიცხადებო, რომ დღეის შემდეგ ჩვენ სოფელში ფეხი არ დაადგათ, თორემ я васъ вздую-ო“. მე ვუხასხე, რომ ასე უსაბუთოთ ცხადსა და განის გზის გადაღობა არ შეიძლება მეთქი. „კინახი“-ს ვუთხრე: „Вы ходите по селеніямъ, бунтуете народъ и разбрасываете прокламаціи-ო“.

მე მინდა გვითხრა მათს „ბრწყინვალეობას“ თავად რამან ვახნადეს: ჯერ შირველი, რა უფლება აქვს, რომ ის გზაში გადაუღებენ ვისმე. მერმე, დასასხელის რადის ან სადა მინახეს ან იმან და იმის მაგვარმა „კინახებმა“, რომ მე ან ჩემი ამხანაგი უქადაგებდით ხალხს ან კარგს ან და ან მანვე ახრებს, და შესამე, რადის ან სად იზოგეს ჩემ ხელში ბრკალადციები და რატომ მამინ არ დაატყინეს ჩვენი თავი? ერთი მიბრძანეთ, განა ამისთანა ცილის წამება შეიძლება? მე ამითი მსურს ვამცნო „მათ ბრწყინვალეობას“ თავადს რამან ვახნადეს, რომ თუ იმას ერთი ბეწვის ოდენა სინიღისი და ზატოასნება მოეპოება, ამისნას: რა საბუთით მიკრძადაკს იგი ნათესავებთან მისვლა-მისვლას და უკე თუ მან ვერ წამოაყენა ამის დასამტკიცებელი საბუთი, მაშინ ვთხოვ ზატოგ-ცემულ საზოგადოებას დასდოს თავისი მსჯავრი კინახ რამან ვახნადეს და მის მზავს ვაჟ-ბატონების მოქმედებას.

მგზავრი.

სოფ. კურდღელთაური. (თელავის მაზრა). რამდენჯერმე ახლა ამ სოფელს უახსნების სტუმრობა; ხან შემამულებმა გადადეს, ხან მაზრის უფროსი აუენებდა უკან ბრძანებას, კვები ამ დროს განმავლობაში მორიგდნ რაგორმე ერმანეთთან თავადები და გლეხებიო. მართლაც ამ ცოტა ხანში მოხდა მათი შეთანხმება, მაგრამ უკვლასი კი ვერა. დარჩა შეუთანხმებელი ოთხიოდ კომლი-შემამულე და აი ამის გამო 17 ამ თვეს, დილის 10 საათზე გასწიეს უახსნ-რუსებმა კურდღელთაურისკენ.

სრუკეშო გიდე ის არის, რომ ისინი ჩაუდგებიან არა მთელ სოფელს, არამედ იმ გლეხებს, რომელთანაც აქვთ საქმე შემამულეებს. ამას წინათ მოხსენებული იყო („მოგზაური“ № 30) თანეთის შესახებ, რომ 2 მარამობის თვეს, დამის 12 საათ უეცრად ჯარი გაიწვიესო. რაგორც შემდეგ გავიკეთ, — ჯარის გაწვივის მაზგზა უფთოდა ის, რომ ქისტები დაცემიან ფშავ-ხევსურებს და თათქმის აუკლიათ.

ა. ს.

ჩ რ უ ს ე თ ი ს ქ რ ო ნ ი კ ა .

24 ივლისს ქალაქ რეველში მუშებს დიდი დემონსტრაცია მოუხდენიათ. ქალაქის ერთ ერთ ნაწილში თავი შეეყრია 3000 მდე მუშას. ოთხ-ხუთ ორატორს მხურვალე სიტყვა წარმოუთქვამს. კრებას გადაუწყვეტია მოითხოვონ დატყვევებულ მუშა-ამხანაგების განთავისუფლება და შემდეგ მთელი ყრილობა ქალაქისკენ წამოსულა. გზაზე მათ პოლიციელები და კაზაკები დახვედრიათ, 300 მდე კაცი გაუშვიათ და დანარჩენისთვის გზა შეუკავებიათ. მუშები ასეთ ძალმომრეობას ძლიერ აუღელვებია და კაზაკებისთვის და პოლიციელებისთვის ქვა და რევოლვერები დაუშენიათ. უფრო ახლო მახლო სახლების ფენჯრებიდან ისროდნ. დაქრილია კაზაკთა ერთი ოფიცერი. ერთ მუშას პოლიცემისტერისთვის ისე მძლავრად დაურტყავს ფეხში კეტი, რომ ცალი ფეხი ორ ალაგას გადაუმტვრევია და მეორეც კარგა დაუზიანებია. აგრეთვე სახეშიც მოხვედრია პოლიცემისტერს რამდენიმე ქვა. ხალხი როგორც იყო გაფანტეს, მარა ვერც ერთი დემონსტრატთაგანი ვერ დასჭირეს. ამბობენ 24 ივლისს ნახევარი წლის თავი შესრულდა მას შემ-

დგე, რაც რვეელში პირველათ ესროლეს თოფი მუშებს და სწორეთ ამ დღის ასანიშნავათ გაიმართა თურმე დემონსტრაცია. (IIp.)

30 ივლისს ბელოსკოკში საზარელი ამბები მოხდა. სალამოს 4 საათზე, როცა მრავალი ხალხი სეირნობდა ქუჩაზე, მოისმა აფეთქების ხმა და შემდეგ თოფის გახმირებული სროლა. ძალზე შეშინებული ხალხი მაშინვე დაიფანტა. ათასი, ერთი-მეორეზე საშინელი, ხმები ვრცელდებოდა ქალაქში. ცოტა ხანს შემდეგ გამოირკვა, რომ ერთ-ერთ ქუჩაზე პატრულისთვის ბოძები უსვრიათ და სამი სალდათი დაუჭრიათ. პატრულსაც სროლა დაუწყია და აქედან დაწყებული საშინელება. სროლა ყველა ქუჩაზე გაისმოდა და მოქალაქეებს არსად შეეძლოთ თავის შეფარება. სადამომდის 50 მოკლულს მოუყარეს თავი. ერთ ეზოში ნახეს მოკლული ბერი-კაცი. ბევრი თავიანთ შინ, ოთახებში მოკვლა ტყვიას. ერთ სახლთან იპოვეს მოკლული ქალი, ბერიკაცი და ბავშვი. ებრაელთა საავთმყოფოს უკან ეზოში 31 ივლისს მოკლულთა გვამები იყო დაწყობილი. კიდევ ძვეს 70 წლის მოხუცი თავ-გატეხილი და გასისხლიანებული. გვერდით ქალის გვამი ძვეს სულ მთლათ სისხლში მოსვრილი, თვლები ღია აქვს. შემდეგ ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც შუბლში მოხვედრია ტყვია და ასე 15 მდე მოკლულია ჩამწკრივებული. მხოლოდ ორი ახალგაზრდა კაცია ამათ შორის დანარჩენები სულ მოხუცებულები და ქალებია. შიგ საავთმყოფოში 10 მოკლულის გვამი აწყვია; ესენიც სულ მოხუცებულები, ქალები და ბავშვებია. 4 საათზე უკვე 50 მდე ავიდა მოკლულთა რიცხვი მარტო საავთმყოფოში, ბევრი სხვა საავთმყოფოში ასევე, ასე რომ სულ 100 ზე მეტი იქნება მოკლულთა რიცხვი! დაჭრილებს კი თვლა არა აქვს. საავთმყოფოები სავსეა დაჭრილებით. ისმის განუწყვეტელი კვნესა, ტირილი და გოდება დაჭრილთა და დასახმირებულთა. ქუჩები სისხლით არის მორწყული. ხშირათ ტვინის ნაშენფეხებიც შეგხვდებათ. (IIp.)

როგორც რიგის გახყთები იწერებიან, გლახთა და მუშათა მოძრაობა პრიბალტიის მხარეს თან და თან მძვინვარდება. ალაგ-ილაგ უწყსოებამ ნამდვილი აჯანყების ხასიათი მიიღო. გლახთა და მემამულეთა შორის ურთიერთობა მეტის მეტათ გამწვავებულია. ლიფლიანდიაში ნამდვილი ბრძოლა მომხდარა გლახებსა და კაზაკებს შორის. ორივე მხრით ბევრი დაუჭრიათ და მოუკლავთ. „პრაგო.“

პრიბალტიის მხარეში, როგორც იყო, მუშებმა თავისი გაიტანეს და ახლა ყოველ დღე თავისუფლათ მრავალ რიცხოვან კრებებს ახდენენ. კრებებს ხან და ხან პოლიციელებიც ესწრებიან, მარა ვერაფერ ზომებს ვერ ხმარობენ ასაკრძალავათ. ორატორები თავისუფლად ლაპარაკობენ თანამედროვე კითხვების შესახებ. დემონსტრაციებიც ჩვეულებრივ მოვლენათ გადაიქცა. (IIp.)

როგორც ვაზ. „რუსი“ იუწყება, ხმები პოლიტიკურ დამნაშავეთა ამნისტიის შესახებ საფუძველს მოკლებული არაა. გაზეთს გაუგია რომ აზრათ აქეთ გაანთავისუფლონ ის პოლიტიკური დამნაშავეები, რომელნიც ადმინისტრაციული წესით არიან დასჯილნი და დატუსაღებულნი. ბევრ საზოგადო მოღვაწეს, რომელნიც აქამდე იძულებული იყვნენ საზღვარ გარეთ ეცხოვრათ ნება მიეცემათ რუსეთში დაბრუნებისა.

მოსკოვის გუბერნიის საეროზო სამმართველოს თავმჯდო-

მარეს შემდეგი აზრა გამოუთქვამს სახელმწიფო სათათბიროს შესახებ: „მე იმ შეხედულების ვარ, რა შეხედულებასაც მთელი ერობაა. დღევანდელი სახელმწიფო სათათბირო კარუს-წრაფერს გვიქადის. ეს არის ხალხის წარმომადგენლობა უხალხბოთ, რადგან მუშები და გლეხები გამორიცხული არიან. პირველი ალაგი სათათბიროში მაზრების წვრილ მრეწველებს არ გუნეს, რომელთაც რუსეთის პოლიტიკური ცხოვრების ინიჩ არ გაეგებათ.“

რაც შეეხება ინტელიგენციას, ისიც ხომ სრულიად გამორიცხულია. მაშ ვილა გვეყოლება სახელმწიფო სათათბიროში? მეწვრილმანე მედუქნეები. ამას ქვიან ხალხის წარმომადგენლობა! ეჭვი არ არის, რომ ასეთი მდგომარეობა უსათულოთ საშინელებას და უბედურებას გამოიწვევს.“ (P. A.)

სევესტოპოლის საზღვაო-სასამართლომ „პრუტის“ ბრალდებულ მეზღვაურთაგან უდანაშაულოთ სცნო 15, დახვრეტა მიუაჯა ოთხს, დანარჩენებს სხვა და სხვა ვადის კატორგა გადაუწყვიტა. (IIp.)

2 აგვისტოს პეტერბურგის სამხედრო ოლქის სასამართლოში გაირჩა საქმე ფინლიანდიელი პროკოპსის, რომელმაც სასიკვდილოთ დასჯა უანდარმის პოდპოლკოვნიკი კრამარენკო. პროკოპსს ჩამოხრჩობა გადაუწყვიტეს. (P. O.)

ვარშავის სამხედრო სასამართლომ სიკვდილით დასჯა მიუსაჯა დავით კრაუხეს, სასამართლოს გადაწყვეტილება უკვე მოიყვანეს სისრულეში. (H. Ж.)

მუშა ვასილიევმა მოკლა ოკოლოტოჩნიკი, რის გული-სათვის მას სიკვდილით დასჯა გადაუწყვიტეს. დამნაშავის დამცველებმა სასჯელის შემსუბუქება ითხოვეს, მარა მათი თხოვნა უყურადღებოთ დასტოვა უმაღლესმა მთავრობამ. (რ.)

9, 10 და 11 აგვისტოს ვარშავის გაზეთები არ გამოუსულა. 11 აგვისტოს ვარშავასა და ვარშავის მაზრაში ომის დროის წესები შემოაღეს (რ. ვ.).

ყაზანში, სადაც 100 ათასზე მეტი მცხოვრებია, ამომრჩეველთა რიცხვი 1400-მდეა (რ. ს.).

„რუს. ვედ.“-ის ცნობილმა სამხედრო მიმომხილველმა ს. კ—მ (ვ. მიხაილოვსკიმ) სამართალში მისცა «პატრიოტულ» გაზეთის «დენ»-ის რედაქტორი ბერგი, რომელმაც მიხაილოვსკის მოღალატეობა და იაპონიის მომხრეობა დასწამა (რ. ს.).

ლიბავის სამხედრო სასამართლომ 11 აგვისტოს აჯანყებულ მატროსების საქმის გარჩევა დაასრულა. სასამართლომ 8 კაცს ჩამორჩობა გადაუწყვიტა, 19 კაცს კატორღაში გაგზავნა 4-დან 10 წლამდის, 1—დისციპლინალურ ბატალიონში გაგზავნა სამი წლით, 2—სამხედრო სატუსალოში დაპატიმრება, 28—1 დღით დაპატიმრება! 77 გაამართლეს, 1—მოკვდა (რ. ო.).

ადმირალ ნებოგატოვის ესკადრის ყველა აფიცრები დაითხოვეს სამსახურიდან. როგორც ვიცით, ეს ესკადრა იაპონელებს დანებდა. (რ. ს.).

11 აგვისტოს პეტერბურგის საოლქო სასამართლოს დარბაზიდან გაიქცა პოლიტიკური დამნაშავე ლუბინინი. ბრალდებული დარაჯებს მოსამართლეებთან მიჰყავდათ. უცებ ლუბინინი მობრუნდა, თვალის დახამხამების უმალ ერთ სალდათს ხმალი ამოაძრო ქარქაშიდან, ორივენი დასჭრა და გაიქცა. სალდათებიც გამოუდგენ. გასაველელ კარებთან ხმალი გადააგდო, დამშვიდებული ნელის ნაბიჯით გავიდა ქუჩაში: ლუბინინი უქუდოთ იყო, მაგრამ მერე, როგორც ამბობენ, სალდაც იშოვა ქუდი, დაიხურა და არხინათ გაუდგა გზას. (რ. რ.).

მთელ პოლონეთს, კავკასიას, ციმბირს, თურქესტანს, ურალისა და ტურგაის ოლქებსა და დანარჩენ არა-რუსებს მომავალ სახელმწიფო სათათბიროში ეყოლებათ სულ 140 დეპუტატი, შიდა-რუსეთს კი — 410 (ნ. ვ.).

1 აგვისტოს დონის როსტოვში მოჰკლეს ჟანდარმის პოლკოვნიკი ივანოვი (რ.).

მ რ ი დ რ ი ს მ ე მ ლ ს ი.

(დასასრული *).

მუშათა მოძრაობამ, რომელიც დროებით შეჩერდა 1848 წლის შემდეგ, მესამოცე წლებში ხელახლა იჩინა თავი არა მარტო გერმანიაში, არამედ საფრანგეთშიც, ბელგიაშიც და ინგლისშიც. ეს მოძრაობა, თავის თავთ ბუნდოვანი და დაბნეული, რამდენათაც შეიძლება, განსაზღვრულ კალაპოტში ჩააყენა ლონდონში დაარსებულმა საზოგადოებამ „ინტერნაციონალი“ (1864 წ.). „ინტერნაციონალის“ მიზანი იყო ყველა ქვეყნის პროლეტართა შორის მუშაობა და ორგანიზაციების შემწევობით შეგნებულ მოძრაობათ გადაქმნა მუშათა გამოუუყვეველ მღვდვარებისა. ენგელსი, რასაკვირველია, ერთი უმთარვეს წვევრთავანი იყო ინტერნაციონალისა. 1870 წლიდან, როცა ენგელსი ლონდონში დაბინავდა, მთელი თავისი ენერგიით და ძლიერებით შეუდგა საქმეს და ეს დრო სწორეთ ისეთი დრო იყო, როდესაც განსაკუთრებით საჭირო იყო ენგელსის დახმარება, რადგან საფრანგეთის და პრუსიის ომმა ბევრი თავსატეხი კითხვები წამოაყენა „ინტერნაციონალის“ წინაშე.

საფრანგეთის იმპერია მოისპო. ზავის ჩამოგდება დასრულდა და რიადისტების ეროვნულმა კრებამ განიზრახა ხელახლა დამხობა რესპუბლიკისა. მაშინ მთელი პარიზი ცერზე დადგა თავისუფლების დასაცველით. განუთქმდა 1848 წლის ამბავი. წვიროლმა ბურჟუაზიამ ჯერ ჩაითრია პროლეტარიატი ბრძოლაში და შემდეგ, თავის მოკავშირეთა ძლიერებით შეშინებულმა უკანასკნლთა ე. ი. პროლეტარიატის ძალის შესუსტება მოინდომა. მაგრამ 1871 წელი 1848 წელი არ იყო და შედარებით შეგნებულმა პროლეტარიატმა თითონ იკისრა პასუხის გება და საქმეს სათავეში ჩაუდგა. განსაკუთრებული თავგამოდებით, რა თქმა უნდა, „ინტერნაციონალი“ მოქმედობდა. თუმცა კომუნის აჯანყება „ინტერნაციონალს“ არ დაუწყია, მარა, როცა ეს აჯანყება მას მოახვიეს თავზე, იგი დათანხმდა და თავის თავი კომუნის მომხრეთ გამოაცხადა. ეს საკმაო იყო „ინტერნაციონალის“ მტრებისათვის. კომუნა დამარცხდა და ამით „ინტერნაციონალის“ ბედიც გადაწყდა. ამას დაემატა თვით კომუნის წვევრთა შინაური უთანხმოებაც.

მარქს-ენგელსი და მათი მიმდევარნი მტკიცეთ ადგენ კლასობრივი ბრძოლის ნიადაგს და ამის მახედვით პროლეტარიატის მიერ პოლიტიკური ძალის მოპოვებას და მნიშვნელობას აძლევდენ. მაშინდელი სოციალისტებისათვის მსუხმე შეხედულება ახალი და უჩვეული იყო. იგინი უფრო ადვილათ და შშილოზიანათ აპირებდენ საქმის გათავებას და კლასთა შორის არსებულ უთანხმოებას მხოლოთ სამუშაოთ შემთხვევით მოვლენათ თვლიდენ. ეს გულუბრყვილო ხალხი ფიქრობდა, რომ ამ კლასობრივი უთანხმოების თავიდან ასაცილებლათ საკმაო იყო გაერკვიათ კაპიტალისტებისათვის მათი ნამდვილი ინტერესები. მათი „სამოქმედო პროპაგანდის“ სიშვალეზანი მართლაც რომ შესაბრალისი იყო. ასეთ საშვალეზათ მიაჩნდათ მათ მაგ, მხმარებელი საზოგადოებანი, სოციალისტურა კოლონიები და სხვა ასეთი დაწესებულებანი.

მარქსის და ენგელსის მოღვაწეობა იპით არის, სხვათა შორის, დიდებული, რომ თაღიანთი თეორიული სოციალიზმი მათ შჳიდროთ დააკავშირეს პრაქტიკულ მუშაობასთან. იგინი მთელი თავისი გონებრივი და სულიერი ძალიერით წინ აღუდგენ მაშინდელი სოციალისტების უტოპიურ სწავლას. მათ ღირსეული ალაგი დაუთმეს პოლიტიკურ მოძრაობას, რადგან იცოდენ, რომ მხოლოთ პოლიტიკურათ გამარჯვებული პროლეტარიატი შეიძლებს საზოგადოებრივი ცხოვრების განახლებას. კერძო პიროვნებათა მოქმედებას მათ წინ დაუყენეს მუშა ხალხის ძალა და ძლიერება. კაცობრიობის მეგობართა განზრახულებათ — კაპიტალიზმის უღელის წინააღმდეგ ბრძოლის ბუნებრივი აუცილებლობა დაუპირდაპირეს.

მარქსის და ენგელსის მოძღვრებამ თან და თან გაიდგა ფეხი მუშათა შორის და არა პოლიტიკურმა სოციალიზმმა თითქო სამუდამოთ დაკარგა ნიადაგი, მარა ისეთ მხარეებში, სადაც შედაჭებით ჩამორჩენილი მრეწველობა და დაღებმიცემობა არსებობდა, ამ უკანასკნელი მოძღვრების მიდევრებმა კვლავ იშოვეს ნიადაგი ჯერ შეუგნებელ მუშათა შორის. ერთი ნიქიერ წარმომადგენელთაგანი არა პოლიტიკური სოციალიზმისა იყო ბაკუნინი. მისი გავლენა „ინტერნაციონალზე“ თან და თან იზრდებოდა და საჭირო იყო შებრძოლება და დამარცხება ბაკუნინის მოძღვრებისა, რომ სოციალიზმი, რომელიც შიშის ზარს და კანკალს გვრიდა ყველა ძველ პარტიებს თავისი პოლიტიკური ძლიერებით, „შეთქმულთა საიდუმლო სექტათ“ არ გადაქცეულიყო და პოლიციის აგენტთა მსხვერპლი არ შექნლიყო. ამ გვართ ვაიმართა ცხარე ბრძოლა მარქსსა და ბაკუნინს შორის და ამ ბრძოლამ ბოლო მოუღო „ინტერნაციონალს“. მაგრამ ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რადგან „ინტერნაციონალმა“ უკვე საგსებით შეასრულა თავისი დანიშნულება: მუშათა მოძრაობა ყველგან შეგნებულათ გაჩაღდა და ყველა ქვეყნის მუშები შეკავშირდენ ერთმანერთ შორის.

1883 წელს მოკვდა მარქსი, მარქსის სიკვდილის შემდეგ ერთი ორათ პასუხსაგები და ძნელი მოვალეობა დააწვა თავს ენგელსს. თავის უპირველეს მოვალეობათ ენგელსი მარქსის მიერ დაწყებული და ნანდერძევი შრომის დათავრებას თვლიდა. ყველაზე უწინარეს მან გამოსცა მარქსის კაპიტალის I ტომი მესამე გამოცემათ. ეს გამოცემა არის შევსებული და დამთავრებული.

1884 წ. ენგელსმა გამოაქვეყნა თავისი თხზულება „როგორ წარმოიშვა ოჯახი, კერძო საკუთრება და სახელმწიფო“. ამ თხზულებაში მან გაცნო საზოგადოება მორგანის შრომას, რომელიც თავისი საკუთარი გამოკვლევით შეავსო. მორგანმა გამოიკვლია ისტორიამდე გავლილი ხანა და იმავე დასკვნამდე მივიდა, რა დაკვნამდისაც მარქსი და ენგელსი

* იხილე „მოგზ.“ № 31.

შიყვანა სხვა და სხვა გამაჯკვევებმა: მან აღიარა მატერიალისტური შეხედულება ისტორიაზე.

1885 წ. ენგელსმა გამოსცა „კაპიტალის“ II ტომი. ერთ და იმავე დროს ენგელსი მარქსის ანდერძსაც ასრულებდა და თითონაც ენერგიულათ მოღვაწეობდა. ციურიხის „სოციალ-დემოკრატი“ში, შტუტგარტის „Neue Zeit“-ში და პარიზის „სოციალისტ“-ში მოათავსა მან მრავალი წერილები.

„კაპიტალის“ მე-2 და მე-3 ტომის გამოცემა იყო უკანასკნელი ნობათი, რომელიც ენგელსმა პროლეტარიატს უძღვნა.

უკანასკნელი თხზულება მისი იყო წინასიტყვაობა მარქსის თხზულებების კლასობრივი ბრძოლა საფრანგეთში 1848—1850 წ.წ., რომელშიაც მარქსი ამ ხანის პოლიტიკურ მოვლენებს იმ დროის ეკონომიურ განწყობილებით ხსნის და გამოყავს დასკვნა მომავლის შესახებ, რაც შემდეგში ბრწყინვალეთ გამოტლდა. ამ თხზულების წინასიტყვაობაში ენგელსმა შესანიშნავი ხელოვნებით აწერა ევროპის ისტორია იმ დროიდან უკანასკნელ ხანამდე, თავისებური გაჭრახლობით ნათლათ გაარკვია ის განსხვავება, რომელიც სუფევს 1848 წლის რევოლიუციასა და იმ რევოლიუციას შორის, რომელიც თანამედროვე მუშათა კლასს კაპიტალიზმზე გამარჯვებას უქადის მომავალში.

ენგელსს მარქსზე უფრო კარგი ბედი ეწია. ის თავის თვალთ ხედავდა სოციალიზმის თანდათანობით გამარჯვებას. ის დაესწრო რეისტაგის არჩევნების დროს სოციალ-დემოკრატიებს გამარჯვებას. 1889 წლის გადაწყვეტილებამ შესახებ I შაისის დღესასწაულობისა შიშის ხარი დასცა მთელი ევროპის ბურჟუაზიას. 1890 წლის სექტემბერში გაუქმდა სასტიკი კანონი სოციალისტების შესახებ, რომელიც 12 წლის განმავლობაში სდევნიდა მარქსის მიმდევრებს. 1893 წლის 12 აგვისტოს ციურიხის ინტერნაციონალურ-სოციალისტურ კონგრესზე ენგელსი აღტაცებით მიეგება ახალს და უფრო მძლავრ ინტერნაციონალს. ვენამ და ბერლინმა დაუმტკიცეს მას, რომ ის და მარქსი „ამათ არ იბრძოდენ და სრული ნება აქვთ ამაყათ და კმაყოფილებით გადახედონ თავიანთ შრომას“. მას სრული ბედნიერების გრძობით შეეძლო ეთქვა: „არ არის არც ერთი მხარე, არც ერთი დიდი სახელმწიფო, სადაც სოციალ-დემოკრატიები ძალას არ წარმოადგენდენ და სადაც ანგარიშს არ უწევდენ ამ ძალასო“. 1894 წ. სოციალ-დემოკრატიამ გაიმარჯვა საფრანგეთის და ბელგიის პალატებში. 1895 წ. იტალიაში გაიმარჯვეს სოციალ-დემოკრატიებმა. სოციალისტების საწინააღმდეგო კანონ-პროექტის დამარცხება—უკანასკნელი გამარჯვება იყო სოციალ-დემოკრატიისა, რომელსაც ენგელსი დაესწრო. ამავე წლის 5 აგვისტოს მოკვდა ენგელსი.

მოკლე შენიშვნა აგრარულ საკითხზე.

ამ რამდენიმე თვის წინათ გერმანულ ენაზე გამოვიდა კ. კაუცკის „ერფურტის პროგრამის“ მეხუთე გამოცემა, ავტორის ახალი წინასიტყვაობით. ამ ახალ წინასიტყვაობაში პროგრამის ზოგიერთა საწინააღმდეგო მოსაზრებებს, რომელნიც გამოთქმულია პრესაში თუ ლიტერატურაში, პარტიის თუ არა პარტიის წევრთა მიერ, კაუცკი კრიტიკულ შენიშვნებს აძლევს. იგი წერს: მე ერფურტის პროგრამა, მეხუთე გამოცემის დროს, გულ დასმით გადავშინე, ყველაფერი დინჯათ ავწონდავწონე, მაგრამ შიგ საიმისა ვერა ვიპოვერა, რის საბუთით

შეძლება მოგვეცემოდა პროგრამაში პატარა-რამ ცვლილება შეგვეტანა, გარდა ერთ პუნქტისა, რომელზედაც შევეცდებინება ლაპარაკი. ყველა კრიტიკოსების არაუშენებელმა კომენტებმა დაჟინებით უარყოფენ ეგრედ წოდებულ გალატაკების და კატასტროფის თეორიებს, არ მოგვეცეს საბუთები პროგრამა იოტის ოდნავათ შეგვეცვალა, ვინაიდან დასახლებულ წიგნში არც ერთი და არც მეორის თეორიის მიმსგავსებული რამ არა არის რა. ეს თეორიები, ამ რამდენიმე წლის განმავლობაში (ერფურტის პროგრამის დაწერის შემდეგ), მიუხედავად ყოველ გვარ პროტესტისა, რომელიც ჩვენ ამ ვაჭატონების წინააღმდეგ განვატახადეთ, მაინც ძალით მოახვიეს ჩვენს პროგრამასო. აქვე, კ. კაუცკი, გალატაკების და კატასტროფის თეორიის მარქსიზმის, შეხედულების დაკვალათ მოკლევანმარტების შემდეგ, გადაღის პროგრამის, ვითომდა, სადაო პუნქტზე: მეურნეობაში წვრილ წარმოების შემცირებაზე. წვრილ წარმოების მეურნეობაში შემცირება უკანასკნელ წლებში მართალია ისე სწრაფათ არ ხდება, როგორც ეს აქამდის ხდებოდა; ზოგ ალაგას, პირიქით მრავლდებიან კიდევც სულ ეს არის და მეტი არაფერი განა, ამბობს კაუცკი, ეს ჩვენ გვაძლევს საბუთს, რომ ერფურტის პროგრამის ძველი ალაგი წავშალოთ და მის მაგიერ ახალი, დიამეტრალურათ წინააღმდეგი, ტენდენცია ჩავწეროთ, ე. ი. მსხვილ მეურნეობათა რიცხვი მცირდება და წვრილი კი მრავლდება. უკანასკნელ წლების მიწათ-მფლობელობის სტატისტიკური ციფრები საამისოს არას გვეუბნება; ეს განვითარების მიმდინარეობის შეცვლას კი არ ნიშნავს, არამედ განვითარების მსვლელობის შეჩერებას, რამდენათაც ეს განვითარება წარმოების სიდადეს შეეხება. ცვლილება, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში მეურნეობის ზოგიერთა წარმოების დარგში ემჩნევა, დიდათ უმნიშვნელოა, ამასთან, განვითარების მიმდინარეობა ყველგან თანასწორი არ არის, ერთ მხარეში მსხვილი მეურნეობა იზრდება, მეორეში—წვრილი. გარდა ამისა, ის ხანა რომლის განმავლობაში შეჩერების პროცესი თვალ-საჩინო შეიქნა, მეტათ მოკლეა, რომ ამ ხნის ფაქტების საშუალებით ჩვენ უარყოთ ის დასკვნა, რომელიც გამოყვანილ იქნა რამდენიმე საუკუნის ფაქტებისაგან, ე. ი. მეურნეობაში მამულის კონცენტრაციის ტენდენციას. იგივე კაუცკი 1899 წელს ჰანოვერის პარტიტაგზე ამბობდა: ექვ გარეშეა, რომ მეურნეობის განვითარება იმავე შაბლონით არ ხდება, როგორც ინდუსტრიისა, იგი თავის საკუთარ განვითარების კანონს ემორჩილება; მართალია, კონცენტრაციის პროცესი მეურნეობაში ისე აშკარად, ისე ნათლათ არ ხდება, როგორც ინდუსტრია—მრეწველობაში, მაგრამ თუ მხედველობაში საერთო მთელ განვითარების მსვლელობას მივიღებთ და არა მარტო სამეურნეო ურთიერთობას, მაშინ სრულებით სამართლიანათ შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ განვითარების ტენდენცია წვრილ წარმოების გაქრობისაკენ მიექანებაო.

ჯერ ისევ მარქსმა 1861 წელს ინტერნაციონალურ მუშათა ასოციაციას შემდეგი შინაარსის ინაუგურაციული ადრესი (Inauguraladresse) გაუგზავნა: „გადაშალეთ მთავრობის ქალაღდები (ინგლისისა) 1861 წლის და დაინახავთ, რომ მიწის მესაკუთრეების რიცხვი ვალისში 1851—1961 წ. 16934-დან 15066 ჩამოსულა, ასე რომ მამულის კონცენტრაცია ამ ათი წლის განმავლობაში თერთმეტი (11) პროცენტით გაზდილა. თუ რომ მიწის კონცენტრაცია უპაცირობის ხელში ამ წესით წავიდა, მაშინ, რასაკვირველია აგრარული კითხვა ძალიან მარტივა იქნება“. ფაქტიურათ, შემდეგში, მეურნეობის განვითარებამ ასეთი მარტივი ფორმა არ მიიღო, ვინაიდან გამოჩნდენ სულ ახალი პირობები. რო-

გორც, უცხო ქვეყნების (განსაკუთრებით ამერიკა-ინდოეთის) სამეურნეო ნაწარმოების მიერ გამოწვეული კონკურენცია ინგლისის ბაზარზე, მეორე, სოფლის მუშების სოფლებიდან გადასახლება, რომლებიც მეტათ აფერხებს მამულის და სამეურნეო წარმოების კონცენტრაციას. დასახლებულმა ეკონომიურმა მოვლენებმა კი სააგარო კითხვები გადავიღების და გამარტივების მაგიერ, უფრო მეტათ გაართულეს, თანდა-თან უფრო ძნელ გადასაქრელ კითხვათ გახადეს სოციალ-დემოკრატიისთვის.

მაგრამ ეს კი მეცნიერულ გამოკვლევით უცილობელათ დაშტკიცებულია, რომ რამდენათ აგრარული ურთიერთობა ვითარდება, იმდენათ მეურნეობა ნაკლებ გავლენას ახდენს, საერთო სოციალურ განვითარებაზე, რადგან სოფლის მცხოვრებთა რიცხვი შედარებით ხშირათ თითქმის აბსოლიუტურადაც კლებულობს. მაგალითათ გერმანიის სახელმწიფოში საერთო ხალხთა რიცხვი გაიზარდა 1882—1895 წ. 6¹/₂ მილ., სოფლის მცხოვრებთა რიცხვი კი 784000 შემცირდა. ვაჭრობაში, ტრანსპორტში, ინდუსტრიაში მომუშავეთა რიცხვი ძალიან გამრავლდა, 16¹/₄—20 მილიონი, მაშინ როცა მეურნეობაში მომუშავეთა რიცხვი 4 პროცენტით შემცირდა.

ეს საუცილებელი პროცესია არა მარტო სამრეწველო ქვეყნებისთვის, არამედ იმ ქვეყნებისთვისაც, რომლებიც დაუმუშაველ მასალას ამზადებენ სამრეწველო ქვეყნებისათვის. მთელი თანამედროვე ეკონომიური განვითარება იქითკენ არის მიმართული, რომ მეურნეობას ერთი ფუნქცია შეორეზე ჩამოაცალოს და საქონლის მწარმოებელ ინდუსტრიას მიუმატოს. მაგ. დაწინაურებულ ქვეყნებში მრეწველობამ გააქრო გლეხის ოჯახური წარმოება, რომლის ნაწარმოებით, ჩვეულებრივ, იგი ოჯახის მოთხოვნილებას იკმაყოფილებდა. დღეს ევროპაში ვეღარ უშვებდებით, რომ გლეხი ოჯახში ქსოვდეს თეთრფულს, ტანსაცმელს, მატყლიდან სხვა და სხვა ქსოვილებს, ხდიდეს მაგარ სასმელებს სხვა და სხვა სამეურნეო ნაწარმოებებიდან, როგორც ეს იმ ერთი საუკუნის წინეთ გლეხის ოჯახში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ყველა ამ ნაწარმოებს ახლა გლეხი თავის ოჯახისათვის, ბაზარზე ყიდულობს; ინდუსტრიის განვითარებამ ისეთი ნაბიჯი გადადგა რომ ზოგიერთ სამეურნეო ნაწარმოებს თითონ ამზადებს ანდა მის მაგიერ სხვა რამ გამოიგონა „მაგ. სალებავ მცენარეულობის მაგიერ ინდუსტრიაში ქვა ნახშირის კუბრიდან სალებავი დაამზადა; ქერის, სიმინდის, ფეტვის მჭამელ საქონლის მაგიერ ველოსიპედები, ავტომობილები, ელექტრონის გზები, ორთქლის გუთნები და სხვა—გამოიგონა. ინდუსტრიის ყველა ამგვარი პროგრესიული წარმოება კი იმ გავლენას ახდენს მეურნეობაზე, რომ ყველა კულტურულ ქვეყნების მეურნე მცხოვრებთა რიცხვი ერთიანათ შემცირა.

გერმანიის სახელმწიფოში თითო ას 100 წარმოებაში მომქმედზე მოდიოდა.

	დამოუკიდებელი		დაქირავებულები	
	1882წ.	1895წ.	1882წ.	1895წ.
მეურნეობაში	27,78	30,98	72,22	69,02
ინდუსტრ.	34,41	24,90	65,59	75,10
საერთოთ	32,03	28,94	76,97	71,06

მიუხედავათ იმისა, რომ მეურნეობაში დამოუკიდებელთა

რიცხვი საკმარისათ ვახდილა, სამაგიეროთ ყველა მცხოვრებთა რიცხვთან შედარებით იგი ძალიან შემცირებულა. კონცენტრაციის პროცესი ვაჭრობასა და ინდუსტრიაში სწრაფათ ხდება, სოფლის მცხოვრებთა კი რიცხვი აბსოლიუტურად კლებულობს.

გერმანიაში 1848 წელს მეურნე მცხოვრებნი მთელ სახემწიფოში მცხოვრებთა სამ მეოთხედს (3/4) შეადგენდა, 1899 წელს კი მხოლოთ ერთ მესამედს—დაახლოებით 35,7 პროცენტს. საქონლიაში (გერმანიის პატარა სახემწიფოთა), ამ ტიპიურ ინდუსტრიალურ სახემწიფოში მეურნე მცხოვრებნი სრული 14 პროცენტით არ ითვლებოდა, ცვიკაუში (საქონლის პროვინცია) 10 პროცენტი. საფრანგეთში მეურნე მცხოვრებთა რიცხვი, გერმანიისთან შედარებით დიდა, მაგრამ აქაც 1876—1891 წ. ყველა მცხოვრებთან შედარებით ძალიან შემცირდა—51,4—45,5 პროცენტით.

საფრანგეთში:

ყველა მცხოვრების რიც.	პროცენ.	მეურნეობ.	მცხოვ.
1876 წ..	36.906,000	51,4	
1881..	37.672,000	48,4	
1889..	38.219,900	46,6	

ინგლისში მეურნე მცხოვრებნი 1890 წ. მთელ მცხოვ. მხოლოთ 10% შეადგენდა. შეერთებულ შტატებში აბსოლიუტურათ თუ არა შედარებით მაინც შემცირება ეწყობა. მაგრამ სამთო და სათევზო წარმოებას თუ გამოვაცალკევებთ, რომლებიც მეურნეობაზეა მითვლილი დავინახავთ 1880 წ. მეურნეები 50,25% შეადგენდა. 1890 წელში 44,28%, ჩრდილოეთ ატლანტიის შტატებში 22,6 პროცენტს.

მერე განა ყველა სოფლის მცხოვრებნი სამეურნეო ნაწარმოების გამყიდველები არიან? სრულიათაც არა, ამათგან მომეტებული ნაწილი თავის სამუშაო ძალას ყიდის.

გერმანიის სახელმწიფოში 1895 წელს ითვლებოდა:

	წარმოებაში მომქმედ.	კომპანიორ. და მოსამსახურ.	ერთად.
დამოუკიდებელი.	2.576,725	6.900,096	9.476,821
დღიურ ქირაზე მომუშ.	5.715,967	3.308,519	9.024,486
(მოჯამაგირები, მოსამსახ. მოხელენი.)			
	8.292,692	10,208,615	18,501,307

როგორც ვხედავთ მეურნეობაში დღიურ ქირაზე მომუშავენი რიცხვით იმდენათვე გამრავლებულან, როგორც თვით დამოუკიდებელი მეურნენი თავიანთ ოჯახის წევრებით.

ლ. ახმეტელაშვილი.
(დასასრული იქნება)

შ ე ნ ი უ ს ე ა .
«ცნობის ფურცლის» მე-2881 ნომერში მართავებულია ბნ გ. რ—ს წერილი „აგრარული საკრთის გამო“, სადაც ავტორი უკვირებს „მოგზაურის ტებს“ აგრარული პროგრამის გამო წინააღმდეგობას რადგან მოზაურის შეხედულებით გაპროლეტარება რომელიც შედეგათ წერილი წარმოების მსხვილ წარმოებასთან შეტაკებისა, ამზადებს იმ ძალას რომელიც უნდა დაამხიას ეხლანდელი ბურჟუაზიული მეურ-

ნეობა. გაბროლეტარება, ამიტომ აუცილებელი ხდება სოციალიზმისკენ გადასასვლელათ თანამედროვე ცხოვრებიდან. გლეხი—წვრილი მწარმოებელია, წვრილი ბურჟუა, სოციალიზმის განსახორციელებლათ ის მხოლოდ მაშინ შეიქნება გამოსადეგი, როდესაც გაბროლეტარდება. ე. ი. დაკარგავს ყოველსავე საკუთრებას და მიწასა და კერძო საკუთრებაზე, (sic) შეიქმნება მხოლოდ შრომის გამყიდვათ. (იხ. ცნ. ფ. № 2881.)

„თუ ლოდიკის კანონი არსებობს იმისთვის“ ამბობს ავტორი: „ვისაც პროლეტარიაზია რწამს, როგორც სოციალიზმის გზა, ის ან სრულის ინდიფერენტიზმით უნდა უცქეროდეს წვრილი ბურჟუების მეცადინეობას შესახებ კერძო საკუთრების გაფართოვებისა, ან პირდაპირ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მათს ასეთს მისწრაფებას“ (იხ. ცნ. ფურ. №2881)

„მოგზაურისტები“ და მათთან ერთათ ბ.ნი გამართული (გ. რ-ს წვრილი გამოწვეულია გამართულის წვრილით, რომელიც ამავე საგანს შეეხება „ივერიის“ მე-136 ნომერში) კი საჭიროთ ცნობენ, „გლეხს სრულ საკუთრებათ მიეცეს ნადელი, დაუბრუნდეს ჩამონაჭერი, მიეცეს ტყე და საბალახე. ყველა ეს ზომა შეიცავს გლეხის ეკონომიურ ცხოვრების გამაგრებას სწორეთ იმ მხრივ, რა მხრივაც იგი წვრილი ბურჟუა და არა პროლეტარი, და მასთან სწორეთ იმ საშუალებით, რომლითაც გლეხი ეწინააღმდეგება გაბროლეტარებას. გლეხის კერძო საკუთრების ზრდა, ყველასათვის ცხადია, გაპროლეტარება კი არა, წვრილი ბურჟუაზიის განმტკიცებაა. ამიტომ ის პროგრამა, რომელიც გლეხის ცხოვრებაში ასეთი ეკონომიური ცვლილების შეტანას ემსახურება, სოციალიზმის განხორციელებას კი არ უწყობს ხელს, არამედ მას აბრკოლებს თუ გაპროლეტარება აუცილებელი და ერთათ ერთი გზაა სოციალიზმისა. აშკარაა, გლეხის კერძო საკუთრების გამაფართოვებელი პროგრამა შეიძლება ეკუთვნოდეს იმას ვინც სოციალიზმის მტერია და არა მოკეთე. (იხ. «ცნ. ფურ.» № 2881.)

„აზრი და შეხედულება მხოლოდ მაშინ შეიძლება ქვემარტება იყოს“ ამბობს ავტორი—როდესაც იგი წინააღმდეგობას არ შეიკავსო.

ბოლოს ავტორი ამნაირათ ათავებს: ორში ერთი უნდა იყოს, ან პროლეტარზაცია მართლა ერთათ ერთი გზა უნდა იყოს სოციალიზმისაკენ, ან, „ჩამონაჭერების“ პროგრამას სოციალისტური მიპართულება არ უნდა ესარჩლოდეს, მათი შეერთება კი უფრო უპრინციპობაა, ვიდრე სოციალისტობა. ვნახოთ.

ჩვენი აზრით სოციალისტური წყობილება ჩასახულია თვით თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოების სიღრმეში და წარმოადგენს ამ ჩანასახის განვითარების შედეგს სოციალიზმი—ეს საწარმოვე იარაღებზე კერძო საკუთრების მოსპობაა, და ამიტომ მისი განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა წარმოება განსაზოგადოებრივებული. წარმოებას კი ასაზოგადოებრივებს კაპიტალიზმი, რომელიც დამყარებულია განსაზოგადოებულ წარმოებაზე, მაშინ როცა საწარმოვე იარაღები და ნაწარმოები კერძო საკუთრებას შეადგენს. ეს გარემოება ბადებს წინააღმდეგობას საწარმოვე ძალებსა და ბურჟუაზიული ურთი-ერობათა შორის. ამ წინააღმდეგობის მოსპობა ნიშნავს სოციალისტური წესწყობილების დამყარებას და ამ დიადი ისტორის აქტის მოხდენა შეუძლია იმ ნაწილს საზოგადოებისას, რომელსაც მძიმე უღლათ აწევს თაზე კაპიტალისტური წესწყობილება, ე. ი. პროლეტარიატს.

კაპიტალიზმი ამრავლებს პროლეტართა რიცხვს, უფრო

და უფრო მეტ მუშებსს აგროვებს წარმოებაში, აკავშირებს, აერთებს და აწყობს რაზმებათ და ამნაირათ ქმნის დიად საზოგადოებრივ ძალას, რომელიც ძირს უთხრის თვით მის არსებობას; ყოველივე ის, რაც წინ ელობება ამ პროცესს მავნებელია წინმსვლელობისათვის.

კაპიტალისტური მსხვილი წარმოება, რომელიც შეადგენს ლაბორატორიას, სადაც მუშავდება მომავალი წყობილება, გადადის თვით სოფელში, ქმნის ელემენტებს განსაზოგადოებისას, არყევს პატრიარქალურ ცხოვრებას ელექტრონივით ანაწილებს სოფლებსა და ერთ მხარეზე აგროვებს პროლეტარიატს, მეორეზე კი ბურჟუაზიას. ყოველსავე ამას კი სოფლის ცხოვრებაში წინ ელობება ფეოდალური წყობილების ნაშთები, ბატონყმური დამოკიდებულება გლეხებსა და მემამულეებს შორის. რადგანაც ნადელი, ჩამონაჭერი, ტყე და საბალახე „ფეოდალურ-ექსპლოატაციის“ საშუალებას შეადგენს, ამიტომ ჩვენი აგარული პროგრამის თანახმათ, ყოველივე ეს გლეხის საკუთრებათ უნდა გახდეს.

ერთი ავტორის სიტყვით სარატოვის გუბერნიის ჩამონაჭერი მიწები უდრის 600,000 დესიატ. ე. ი. 2/5-დს ყველა იმ მიწებისა, რომელიც გლეხების საკუთრებათ ითვლებოდა ბატონყმობის დროს, იჯარით აღებული მიწა კი უდრის 900,000 დესიატინას მაშასადამე ჩამონაჭერა შეადგენს 2/3-დს იჯარით აღებული მიწებისას. კავკასიაში დროებით ვალდებული გლეხების რიცხვი შეადგენს 150,000 სულს, ხიზნების კი 48,000.

ჩამონაჭერი მიწების, ნადელის დაბრუნება შეუმსუბუქებს გლეხს ეკონომიურ მდგომარეობას, გაანთავისუფლებს მემამულის კლანჭებისაგან; ამით აიწვევს სამუშაო ქირა სოფელში და მებატონე კი იძულებული შეიქნება თათქარიძესებული მდგომარეობიდან გამოვიდეს, გაუმჯობესებული სისტემა შემოიღოს თავის მამულში და ექსტენსიური მდგომარეობიდან, ინტენსიური, კაპიტალისტური ნიადაგზე დამყარებული, მეურნეობაზე გადავიდეს. ეს კი შექმნის ბაზარს ინდუსტრიალური ნაწარმოებისათვის, შეუწყობს ხელს ზედმეტი ღირებულების განაღდებას და მით ინდუსტრიალური წარმოების გაფართოვებას. აქედან იმატებს მოთხოვნილება მუშებზე რაც სამუშაო ქირის აწევას გამოიწვევს. ამნაირათ გაიზრდება როგორც მეურნეობაში, ისე მრეწველობაშიაც მატერიალური და ფსიხოლოგიური პირობები მომავალი ცხოვრებისათვის.

აქედან ის დასკვნა გამოდის, რომ ჩვენი აგარული პროგრამა სრულებით არ ეწინააღმდეგება ჩვენ საბოლოო მიზანს, როგორც ეს ბ. გ. რ-ს გონია.

წინააღმდეგობა მხოლოდ ბ. გ. რ-სი თავშია. ჩვენ ვამბობთ, რომ სხვა და სხვა კონკრეტული პირობების მიხედვით ჩვენი დამოკიდებულება რომელიმე საგანთან, ანუ საზოგადოებრივ მოვალეობასთან იცვლება. მაგ. როდესაც არსებობს სოფელში ფეოდალური მსხვილი საკუთრება, რომელიც აფერხებს სოფელში საზოგადოების მოდერნიზაციას და როდესაც ამ მსხვილი ფეოდალური საკუთრების ნიადაგი გლეხების საკმარი მიწის უქონლობაში აქვს, მაშინ ჩვენ ვიცავთ წვრილ საკუთრებას. მხოლოდ ამ უკანასკნელს, მსხვილ კაპიტალისტურ საკუთრების წინაშე ჩვენ არასოდეს არ ვიცავთ, რადგან ეს რეაქციონური უტოპიაა და მას ებლაუჭებიან წვრილი ბურჟუაზიის იდეოლოგები.

ერთი სიტყვით ჰო არა, არა-ჰო. აი როგორ ვმჯელობთ ჩვენ დიალექტიური მეთოდის მიმდევარნი. ჰო-ჰო, არა-არა, აი როგორ მსჯელობს მეტაფიზიკი ბ.ნი გ. რ-ი და სანამ არ მიატოვებს მეტაფიზიკურ მსჯელობას, იგი ვერ გაიგებს ჩვენ აზრებს და იძულებული იქნება დონკიხოტისავით ებრძოლოს ქარის წისკვილებს.

ვ. ემუნგარი

ბ ა შ ო ს ა მ ა მ ა ნ ის ბ ა შ ო ს .

ეს 1905 წელი სისხლის ღვრის წელია რუსეთისათვის. თავი დავანებოთ რუსეთ-იაპონიის ომს და მანჯურიის თვალ-გაღუწვდენელ მინდვრებს, რომლებიც უდანაშაულო ადამიანთა სისხლით მოარწყოა ორი სამი თავაგდებული და გათახსირებული ადამიანის უსვინიდასო საქციელმა და თვით რუსეთის ვეებერთელა სავრცეს გადავავლოთ თვალი. აქ, მგონი, არ დარჩენილა არც ერთი კუთხე, სადაც სისხლი არ დაღვრილიყოს და მკვლელობას და ჟლეტა-ხოცვას არ ქონებოდეს ადგილი. მიუხედავად ამისა ჩვენ მაინც არ გვაკვირვებდა; ასეთ სისხლის ღვრას საკმაოდ შევეჩვიეთ ჩვენ და დარწმუნებული ვართ, რომ მისი შეწყვეტა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როდესაც მისი მიზეზი აღარ იქმნება და მიზანიც სავსებით შესრულდება მარა ჩვენი ლაპარაკის საგანს ეს შინაური ომი არ შეადგენს, იგი დიდი ხანია დაფასებულია მთელი კაცობრიობის საუკეთესო ნაწილის მიერ პირიქით, იგი ნათელს ფენს და შვენიერი მერმისის მოახლოვებას უქადის ყველას. სამწუხაროდ მართა ასეთი ბრძოლა არ ახასიათებს ჩვენს შუოთიანს და მღელვარე დროს. რუსეთის განმათავისუფლებელ მოძრაობის ბრწყინვალე სახეს ჩირქის ლაქათ ეცხება სამარცხვინო ჟლეტა ეროვნულ უაზრო სიძულვილით გამოწვეული, ჟლეტა რომლის მიზეზი მხოლოდ ადამიანთა სამწუხარო შეუფერებლობით და მხეცური ინსტიტუტებით აიხსნება. ამ მხრით განსაკუთრებით ისახელა თავი იმავე 1905 წელმა, რომელიც ოქროს ასოებით ჩაიწერება კაცობრიობის ისტორიაში, როგორც ჩაგრული ხალხის ძიმე უღლისაგან განთავისუფლების დამწყები წელი. ებრაელთა მხეცურ ჟლეტა-წყვეტას, რომელსაც დრო გამოშვებით მართავდენ ეგრეთ წოდებული «შავი ძალები» ზედ დაერთო ახალი საშინელება—სომხებსა და თათრებს შორის ომიანობა.

თუმცა ჩვენ, რუსეთის სახელმწიფოში მცხოვრებნი შევეჩვიეთ საშინელი ამბების გაგონებას და მუდამ დაწიწული ნერვები თითქმის მიჩლოუნგებული გვაქვს, მარა ის, რაც ამ ჟამათ ბაქოში, შუშაში და მათ მიდამოებში ხდება მკვდარსაც შეაშფოთებს და გულ-ქვა ადამიანსაც კი მწარე ფიქრებს მოგვრის. მაშინ როდესაც მთელი რუსეთის საუკეთესო ნაწილის ძალ-ღონე და გონება უკეთესი მომავლის მოპოებისაკენ არის მიქცეული, როდესაც საზოგადოების ყველა კლასებს ერთი და იგივე აზრი უტრიალებს თავში, როცა ყველა ერთს ყველასათვის საშიშარს და საძულველ მტერს—ბიუროკრატიულ თვითმპყრობელობას ებრძვის, ორი ეროვნების შეუფერებელი ნაწილი, მხეცური გრძნობებით გატაცებული, საშინელი თავდავიწყებით ერთმანერთს მისევია და ჟლეტს და მუსრს ავლებს ყველას, ვინც მისთვის საძულველ ეროვნებას ეკუთვნის, განუზრჩევლათ სქესისა და ასაკისა. ამაზე მეტი სიმხეცე წარმოუდგენელია. ასეთ ამბებს მხოლოდ ველურ ოსმალეთში შეიძლება ქონდეს ალაგი. იქ სადაც ყოველ დღე და ყოველწუთში ერთი ჯურის ადამიანები მხოლოდ ასეთი საშინელების ნიადაგს ეძებენ და მხეცური ინსტიტუტების ვალვიებაზე ფიქრობენ მუდამ, ასეთი საზიზღარი ხოცვა ჟლეტის სამუდამო მოსასპობი საშეალება ძნელი მსოფნახავია, რადგან ძალა და უფლება იმათ ხელშია, ვისაც ამნაირი მოვლენა გულს ფხანს და სიამოვნების გრძნობას უღვიძებს. ერთათერთ სანუგეშო იმედით დავგრჩენია მტკიცე და შეურყვევლი რწმენა, რომ ასეთი უადამიანო ჟლეტა—მალე შეუძლებელი იქნება და დღეს თუ ხვალ წარსულის სამარცხვინო ფურცელზე აღიბეჭდება. ამ მოლოდინის ასრულების

თავებია დღევანდელი მოძრაობა და ყოველი შეგნებულნი ადამიანი ხელს უნდა უწყობდეს მის ახალ მომავალში გახორციელებას...

პ ა ს უ ხ ი ბ - 5 ჩ ხ ი კ ვ ი შ ვ ი ლ ს .

(წერილი რედაქციის მიმართ)

«მოგზაურის» № 29-ში მოთასეულ წერილთ თქვენ გთხოვდით გამოგვეჩვენებია თქვენი მოწმების ჩვენება. ამ თხოვნის შესრულება ჩვენ მოუხერხებლათ მიგვაჩნდა რადგან სამედიცინო სსსამართლს ოქმები. სწორედ იმ ადგილიდან სადა მოწმების ჩვენება იწეება ჯერ შეუსწორებელია და დაუმტკიცებელია, მანამდის კი მისი საბუთათ ხმარება უხერხულია. ჩვენდა სამწუხაროდ ნაკითხია სრულიად ერთი მხრის (ბ. სასოკას) მოწმება, თქვენი მხრით (ბათომის ინციდენტის გარდა) მხოლოდ ბ. დავითაია, ბ. ფაჩულისა კი არ დაუსრულებია თავისი ჩვენება. ჩვენ იმედი გვაქვს სამედიცინო სსსამართლს უფიცილი თავმჯდომარე ბ.ნი დემიდოვი და მდივანათ მოწვეული ბ.ნი ი. კახრეიძე იზრუნებენ ოქმის დამტკიცებაზე და აი მაშინ შეიძლება მოწმების ჩვენების დამტკიცება. ხოლო თუ ეს არ მოხერხდება, მაშინ იძულებული ვიქნებით ჩვენი შენიშვნებით ადვოკატთ და გამოგვეჩვენოთ ისინი. აი ეს არის დღეს ჩვენი პასუხი თქვენ თხოვნაზე.

ვსარგებლობთ შემთხვევით და ვგეითხებით ბ.ნი დემიდოვს შესაძლებლათ სტუმარს იკა თუ არა ოქმის შესწორებას და დამტკიცებას და ჩვენის მხრით ვუცხადებთ, რომ მზათ ვართ ამ მიზნით შევიკრებოთ იქ სადაც ის დავიანიშავს ადვილსა და დროს.

ნიკო ელიაშვილი
მიშა იაშვილი

P. S. უფაღათ უდიდსათ მიგვაჩნია ს. ფირცხაღავას საქციელი, რომელმაც დაუშინებელი განშეკრებით შეურაცხველ ბ.ნი ჩხიკვიშვილი. მისი უფაღ-ქცევა გავრწმუნებს რომ მას სრულიად არა აქვს შეგნებული მისამართლის მოგვალეობა და უგანსკნელი გაუხდია შირადი ჟინისა და ანკარიშების გასასწორებელ იარაღათ. მისი წერილიდან სჩანს, რომ მას „ბენია ჩხიკვიშვილის შესარცხვინი“ მასალის მოგროვება უფრო ნდომებია ვიდრე საქმის გამორკვევა და თუ ასე იყო მისამართლის რადი რადათ იკისრა, პრეკურრება უფრო შეშვენდებოდა. იძულებული ვართ ჩვენის მხრით გამოვაცხადოთ, რომ სამედიცინო სსსამართლს წინ არავითარი ბენია ჩხ-ლის შესარცხვინი ფაქტი არ გამოაშვარავებულა და ვინც ამ მიზნით იყო მასული სსსამართლში ის იმედაცრუებული უნდა დაბრუნებულიყო თუ მთლათ დაბრმავებული არ იყო თავისი «მიზნით». არსებითათ ბ.ნი ფირცხაღავას წერილზე პასუხის გაცემას ვთხოვთ იმავე თავმჯდომარეს ბ.ნი დემიდოვს, რომელიც უგვალაზე უფრო ნაკლებ არის დაინტერესებული და დაწმუნებული ვართ ისევე მიუდგომელათ და პირუთნელათ მოქცევა ამ შემთხვევაში, როგორც თვით სამართლის წარმომების დროს იქცერდა.

ნიკო ელიაშვილი
მიშა იაშვილი.

წერილი რედაქციის მიმართ.

ბ. რედაქტორო! ჩვენა მომეცით თქვენი ვახეთის საშუალებით გამოვითხოვო სამედიცინო სამართალში სტუდ. ვასო მგალობლიშვილი და ვასო ბერეჟიანი ჩემზე საზიზღარი ცილის წამებისათვის. ჩემის მხრივ ვასახელებ ბბ. გიორგი შილაკაძეს და ვლადიმერ ცეცხლაძეს.

სტ. ფილიპოვე ურარქოლიანი.

ქ. ოზურგეთი 17 აგვისტო

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.